

RAPOR

GAZZE SOYKIRIMININ ÖTEKİ YÜZÜ

Su Kaynakları,
Tarım Alanları
ve Hayvan Çiftlikleri

MUHAMMED HÜSEYİN MERCAN, HASAN İLKBAHAR

ŞUBAT 2025 | SAYI: 259

GAZZE SOYKIRIMININ ÖTEKİ YÜZÜ

Su Kaynakları, Tarım Alanları
ve Hayvan Çiftlikleri

MUHAMMED HÜSEYİN MERCAN
HASAN İLKBAHAR

COPYRIGHT © 2025

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları 259
I. Baskı: 2025
ISBN: 978-625-6583-83-2

Editörya: Ebrar Üzümcü, Berrin Çalışkan, Melisa Onuk, Mustafa Said İşeri
Mizanpaj: Said Demirtaş

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202 223 9885 | Faks: 202 223 6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Kronenstrasse 1, 10117 Berlin GERMANY
berlin@setav.org

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 6, 1000 Bruxelles BELGIUM
Tel: +32 2 313 39 41

İÇİNDEKİLER

ÖZET | 7

GİRİŞ | 13

SU ALTYAPISI VE SU KAYNAKLARI | 15

TARIM ALTYAPISI VE TARIM ARAZİLERİ | 27

HAYVANCILIK VE HAYVAN ÇİFTLİKLERİ | 41

SONUÇ | 51

ÖZET

İsrail'in 7 Ekim 2023'ten beri Gazze'de gerçekleştirdiği din merkezli soykırımın çevre ve sürdürülebilir yaşam üzerine etkilerine odaklanan bu raporda Gazze'deki su kaynakları, tarım alanları ve hayvancılık altyapısına yönelik tahribat derinlemesine ele alınmaktadır. İşgal ordusunun Gazze'de sürdürülebilir bir yaşam olasılığını bitirmeye yönelik saldırganlığının boyutları, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Birleşmiş Milletler Uydu Merkezi (UNOSAT), Birleşmiş Milletler Eğitim ve Araştırma Enstitüsü (UNITAR), Filistin Merkezi İstatistik Bürosu (FMİB) ve Filistin Su Otoritesi gibi resmi kurumların sağladığı verilerden yararlanarak ortaya koyulmuştur.

Üç ana bölümden oluşan raporun ilk kısmında Gazze'deki su kaynaklarına ve su altyapısına verilen zarar detaylı bir şekilde incelenmiştir. İkinci kısmında Gazze'de gıda güvensizliği krizini derinleştirmek ve Filistinlileri göçe mecbur bırakmak için yürütülen tarım alanları ve altyapısına yönelik saldırıların şiddeti ve yıkıcı etkisi birincil veriler ışığında gösterilmiştir. Son olarak ise Gazze'deki katliamlarla paralel bir şekilde işgal ordusunun hayvanları ve hayvancılık altyapısını nasıl doğrudan hedef aldığı delilleriyle analiz edilmiştir.

Aksa Tufanı Operasyonu ile Filistin direniş tarihinin en büyük meydan okumasıyla karşılaşan Siyonist yönetim, direnişin gücünü kırmak ve agresif yayılmacı stratejisini inkıtaya uğramaksızın devam ettirmek için benzeri görülmemiş bir soykırım siyasetini uygulamaya koydu. Kutsal metinlere yapılan atıflarla meşrulaştırılan bu katliamlar, yaş ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin Gazze’de yaşayan herkesi hedef haline getirdi. Filistinlilerin kendi topraklarını terk etmeleri için Gazze’nin bütün altyapı ve üstyapısını yok etmeyi amaçlayan Netanyahu hükümeti sürdürülebilir yaşam koşullarını ortadan kaldırmak için histerik bir saldırganlıkla özellikle Gazze’nin can damarı sayılabilecek su kaynaklarının ekseriyetini kullanılamaz hale getirdi. 7 Ekim öncesinde dahi suya erişim konusunda ciddi sıkıntılar yaşanan Gazze’de, işgal devletinin saldırıları sonrası su güvenliği hususu büyük bir insanlık krizine dönüştü. Bu çerçevede Gazze’de soykırım sürerken su kaynakları ve altyapısına verilen zarara dair bulguları şu şekilde sıralamak yerinde olacaktır:

- Gazze’deki temiz suyun yaklaşık yüzde 90’ı kıyı akiferi adıyla bilinen yer altı su kaynağından temin edilmektedir. İşgal devletinin aşırı su çekimi yapmasından ötürü deniz suyu ve kanalizasyonun akifere karışması kaynağın kirlenmesine yol açmıştır. Halihazırda akiferin kirlilik oranı yüzde 97 olduğundan Filistinlilerin kullanımı açısından elverişli değildir. Gazze’deki bir diğer su kaynağı ise küçük ölçekli deniz suyu arıtma tesisleridir. Günde yaklaşık 37 bin metreküp su arıtan tesislerin yıllık kapasitesi 13 milyon metreküp olup nüfusun yaklaşık yüzde 35’ine hizmet vermektedir. Bununla birlikte enerji kaynağı ve yüksek maliyet gerektiren bu tesisler ekonomik gerekçelerle sürdürülebilir değildir. Gazze’de tüketilen bir diğer su kaynağı ise İsraili kamu şirketi Mekorot’un Gazze’ye döşediği üç farklı su boru hattıdır. Şirketin gündelik keyfi su kesintileri ve suyun pahalılığı Filistin halkının gündelik yaşamını sürdürebilmesi noktasında yetersiz kalmaktadır. Tüm bunlardan hareketle 7 Ekim öncesinde Gazze’deki su krizinin rahatlıkla görülebilecek düzeyde olduğu söylenebilir.
- Gazze halkı sıklıkla su kesintisiyle karşılaşmaktadır. 7 Ekim öncesinde Filistinlilerin yalnızca yüzde 8’i kesintisiz bir şekilde suya erişim sağlarken yüzde 42,6’sı haftada birden fazla ve yüzde 46’sı da günde en az bir kere su kesintisine maruz kalmaktadır. Gerek Mekorot’un gündelik

su kesintileri gerekse bölgedeki su kaynaklarının yetersiz ve elverişsiz oluşu Gazze’de kişi başına düşen günlük su miktarının Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) belirlediği günlük minimum 100 litre standardının altında kalmasına yol açmıştır. Bu doğrultuda 7 Ekim öncesinde Gazze’de kişi başına düşen günlük su miktarının 26,8 litre olduğu gerçeği dikkat çekmektedir.

- Uzun yıllar boyunca abluka altında tutulan Gazze’ye yönelik işgal ordusunun çeşitli hava ve kara saldırıları olmuştur. Bu saldırılarda içme suyu kuyuları, su boru hatları, arıtma tesisleri, su tankerleri ve su dağıtım şebekeleri gibi altyapının önemli unsurlarına ciddi zararlar verilmiştir.
- Aksa Tufanı Operasyonu’nun ardından Siyonist yönetim, Mekorot boru hatlarını kapatarak Gazze’deki su krizini derinleştirmiştir. Suyu stratejik bir silah olarak kullanan İsrail, Gazze’de kişi başına günlük su miktarının 4,74 litreye düştüğü bir durum meydana getirmiştir.
- Gazze’deki temiz su yokluğunun günbegün derinleştiği ortamda Filistinliler temiz ve güvenilir olmayan su kaynaklarına yönelmiştir. Bu durumun doğal sonucunda salgın hastalıklar yaygınlaşmış ve susuzluk nedeniyle ölüm vakalarında ciddi bir artış meydana gelmiştir. Kolera, ishal, dizanteri, Hepatit A ve çocuk felci; susuzluk ve kirli su tüketiminden kaynaklı ortaya çıkan hastalıklar arasında yer almıştır.
- 7 Ekim sonrasında ise su altyapısına yönelik ağır saldırılarla Gazze’deki su depoları ve dağıtım şebekesinin büyük kısmı tahrip edilmiştir.
- Soykırım sürecinde Gazze’deki 288 içme suyu kuyusunun 200’den fazlası işgal ordusu tarafından hedef alınarak kullanılamaz hale getirilmiştir. Ayrıca Mekorot’a ait iki boru hattı ve üç su arıtma merkezi de hasar almıştır.
- Çoğunlukla tarımsal faaliyetlerde kullanılan göletler işgalcilerin saldırılarından etkilenen bir diğer önemli su kaynağıdır. 31 Aralık 2024 itibarıyla mevcut 469 göletten 233’ü zarar görmüştür.

Raporun ikinci bölümünde İsrail’in soykırım sürecinde Gazze’nin tarımsal altyapısına ve tarım arazilerine verdiği zararın boyutu nicel verilerle detaylı bir şekilde ortaya koyulmuştur. Çoğunlukla 7 Ekim sonrası gelişmelere odaklanan bu bölümde; Gazze’de zarar gören tarım arazileri, seralar,

sulama kuyuları, tarımsal ürünlerin depolandığı ambarlar, tarımsal depolar ve çiftlik depoları incelenmiştir. Bu minvalde raporun bu kısmından elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir:

- Gazze'nin tarımsal altyapısının tahrip edilmesi ve Tel Aviv yönetiminin bölgeye insani yardımların ulaşmasını engellemesiyle bölgede ciddi boyutlara ulaşan gıda güvensizliği krizinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu doğrultuda 2024'ün son çeyreğinde Gazze nüfusunun yaklaşık yüzde 86'sının 3. ve üzeri derecelerde gıda güvensizliği evresinde yer aldığını söylemek yerinde olacaktır. Nisan 2025'e yönelik çizilen projeksiyonlarda ise bu oranın yüzde 91'e yükseleceği öngörülmektedir.
- Gazze'nin yüz ölçümü 365 kilometrekaredir. Tarım alanları ise 150,5 kilometrekarelik araziye tekabül etmektedir. Aralık 2024 itibarıyla tarım alanlarının üçte ikisinden fazlası (113 kilometrekare) tahrip edilmiştir.
- Aralık 2024 verilerine göre tarım alanının en fazla bulunduğu Han Yunus'taki arazilerin en az yüzde 69'u tahrip edilmiştir. Tarım arazilerinin en fazla zarara uğradığı bölge ise (yüzde 84 oranla) Gazze'nin kuzeyidir. Bunların dışında Gazze kent merkezindeki tarım alanlarının yüzde 80'i, Deyr el-Belah'takilerin yüzde 75'i ve son olarak Refah'taki tarım arazilerinin ise yüzde 67'si kullanılamaz vaziyettedir.
- Aralık 2024 verilerine göre hasar gören tarım alanlarının yüzde 19,4'ü tarla bitkileri ekilen araziler (2 bin 187 hektar), yüzde 18,2'si sebze ekilen araziler (2 bin 63 hektar) ve yüzde 62,4'ü de meyve bahçeleri ve diğer ağaçların yetiştirildiği arazilerdir (7 bin 43 hektar).
- 7 Ekim öncesinde Gazze'de 1.305 hektar sera bölgesi bulunmaktaydı. Aralık 2024 itibarıyla mevcut seralardan en az 737,1 hektarlık bölümü (yüzde 56,5) işlevini yitirmiştir.
- Gazze genelinde seraların en yoğun bulunduğu bölgeler ise Han Yunus (519 hektar) ve Refah'tır (451 hektar). Aralık 2024 verilerine göre Han Yunus'taki seraların neredeyse yarısı (yüzde 48,1) tahrip olurken Gazze kent merkezindeki 38 hektarlık seranın tamamı ve Kuzey Gazze'de bulunan toplam 75 hektarlık seranın ise büyük bir çoğunluğunun (yüzde 92,9) hasar aldığını ifade etmek mümkündür. Buna ek olarak Deyr el-Belah'taki seraların en az yüzde 54,2'si ve Refah'takilerin de en az yüzde 57,5'inin tahrip edildiğini söylemek mümkündür.

- Tarımsal üretimin sürdürülmesi bakımından önemi haiz unsurların başında gelen tarımsal sulama kuyularına büyük zarar verilmiştir. Aralık 2024 verilerine göre Gazze'deki 2 bin 261 sulama kuyusundan en az 1.531'i (yüzde 67,7) saldırılar neticesinde kullanılamaz hale gelmiştir.
- Gazze'nin tarımsal altyapısının önemli unsurları arasında yer alan ve tarım ürünlerinin depolanmasında kullanılan ambarlar, tarımsal depolar ve çiftlik depoları da saldırıların hedefi olmuştur. Aralık 2024 verilerine göre Gazze'deki 1.043 ambarın 645'i (yüzde 61,8), 547 tarımsal deponun 318'i (yüzde 58,1) ve 344 çiftlik deponun ise 187'si (yüzde 54,3) kullanılamaz seviyeye gelmiştir.

Raporun son kısmında ise işgal ordusunun Gazze'deki hayvancılık sektörüne ve hayvan çiftliklerine verdiği zarara odaklanılmıştır. Büyükbaş, küçükbaş, tavuk, hindi, tavşan ve diğer kanatlı hayvanların yer aldığı çiftliklere verilen zararlar raporda ilgili verilerle açıklanmıştır. Bunun yanında ahırlar, hayvan barınakları, hayvanat bahçeleri ve sokak hayvanları da işgal ordusunun hedefinde yer almıştır. Hayvanlara yönelik katliamlar ve hayvancılık altyapısına verilen zarara dair genel bulgular ise şu şekildedir:

- Siyonist yönetimin soykırım sürecinde yaptığı açıklamalardan hareketle Gazzelileri Yahudi kutsal kitabında yer verilen Amalek toplumuna benzetmesi, işgal ordusunun hayvanlara yönelik saldırılarının arka planında teopolitik referansların yattığının göstergesidir.
- Aralık 2024 verilere göre Gazze'deki toplam 436 ahırın 278'i (yüzde 63,8) kullanılamaz haldedir.
- Gazze'de 2 bin 247 hayvan çiftliği bulunmaktadır. Aynı verilere göre Gazze'deki 2 bin 247 çiftliğin en az 1.356'sı (yüzde 60,3) saldırılar sonucunda tahrip edilmiştir.
- Soykırım sürecinde 112 süt çiftliğinin 81'i (yüzde 72,3); 793 küçükbaş hayvan çiftliğinin 502'si (yüzde 63,3); 36 hindi çiftliğinin 19'u (yüzde 52,7); 38 tavşan çiftliğinin 33'ü (yüzde 86,8); 34 büyükbaş hayvan çiftliğinin 11'i (yüzde 32,4); 117 güvercin ve diğer kuş çiftliklerinin 85'i (yüzde 72,6) ve son olarak 1.117 tavuk çiftliğinin 625'i (yüzde 55,9) büyük oranda zarar görmüş ve faydalanılamaz hale dönüşmüştür.

- Siyonist yönetimin Gazze'yi tamamen insansızlaştırma ve Filistinlilere ait her şeyi yok etme stratejisi doğrultusunda hayvanat bahçelerini, hayvan barınaklarını, at çiftliklerini ve sokak hayvanlarını hedef aldığı tespit edilmiştir.

Gazze'deki soykırımın çevre ve diğer canlılar üzerindeki etkisinin ele alındığı bu raporda Netanyahu hükümetinin Yahudi şeriatı eksenli referanslar ve motiflerle saldırgan tutumunun meşrulaştırma zemini derinlemesine tartışılmıştır. Filistinlilerin ötekileştirildiği ve insan dışı varlık şeklinde tavsif edildiği bu süreçte, Siyonist yönetimin Gazze'nin altyapı ve üstyapısını tam anlamıyla yok etmeye yönelik girişimi ve gerçekleştirdiği yıkım birincil veriler yoluyla gösterilmiştir. Tam da bu noktada işgalci ve soykırımcı İsrail devletinin insana, diğer canlılara ve çevreye verdiği zararlar nedeniyle sadece Filistinlilerin değil aynı zamanda tüm insanlığın geleceği için büyük tehdit oluşturduğunun vurgulanması yerinde olacaktır.

GİRİŞ

Uzun yıllardır işgal devletinin ablukası altında bulunan Gazze halkı 7 Ekim 2023'ten bu yana insanlık tarihinde benzeri görülmemiş bir soykırıma uğramaktadır. Başbakan Binyamin Netanyahu ve kabinesinin Gazze'yi ilhak stratejisi kapsamında yürüttüğü bu soykırım, Siyonist yönetimin küresel siyasetteki istisnai konumuna güvenerek ortaya koyduğu sınır tanımazlığın en bariz göstergesidir. Hukuki normların göz ardı edildiği, insani ve ahlaki değerlerin ayaklar altına alındığı bu süreçte Gazze'de yaşam emaresi bırakmayacak türden bir saldırganlık tüm dünyanın gözü önünde kesintisiz bir şekilde sürdürülmektedir.

Aksa Tufanı Operasyonu, İsrail'in Filistin topraklarında derinleşen işgal siyasetine karşı küresel bir farkındalık oluşturmak üzere İzzeddin Kassam Tugayları öncülüğünde Hamas'ın kendi iradesi ve inisiyatifiyle başlatıldı. Modern Ortadoğu tarihinin en önemli dönüm noktalarından biri haline gelen bu olay, bölgenin toplumsal ve siyasal fay hatlarını tetiklediği gibi aynı zamanda hakim söylem ve ezberleri de yıktı. Psikolojik ve epistemolojik bir kırılma meydana getiren Aksa Tufanı, Filistinlilerin direniş paradigmasını ciddi biçimde dönüştürdü. Aktif, etkin ve kolektif mücadele anlayışının

benimsenmesiyle yeni bir evreye geçiş yapan Filistin direnişi 7 Ekim ile işgal devletine karşı tarihinin en büyük meydan okumasını gerçekleştirdi.

Kassam Tugayları ve diğer direniş gruplarının bu tarihi ve radikal hamlesi neticesinde tezahür eden şok etkisinden kurtulmak ve İsrail'in kuruluşundan beri elde tutulan psikolojik ve söylemsel üstünlüğü kaybetmemek adına Netanyahu hükümeti, Gazze'ye yönelik görülmemiş türden bir saldırı dalgası başlattı. Herhangi bir hedef ayrımı gözetmeyen ve şehirde yaşama olasılığını ortadan kaldıran bu katliam stratejisi, sıklıkla başvuru dini referanslarla meşrulaştırılmaya çalışıldı. Ana akım Batılı kurumsallaşmış demokrasilerden gelen destekle daha da cesaretlenen Netanyahu ve ekibi, agresif yayımcılık yaklaşımını taviz vermeksizin uygulamaya devam etti.

Siyonist yönetimin kutsal amaçlarına ulaşmak adına uygulamaya koyduğu katliam stratejisi, Yeşaya kehaneti ve Amalek halkının yok edilmesi gibi anlatılarla pekiştirildi. "Din merkezli soykırım" şeklinde kavramsallaştırılması gereken bu saldırganlık sadece Gazze'deki Filistinlilerin değil aynı zamanda yaşayan her türlü canlının yok edilmesini salık veren bir patolojiye tekabül etmektedir. Akaidi zeminde inşa edilen dil vasıtasıyla Gazze'nin altyapı ve üstyapısını ciddi şekilde tahrip eden Siyonist yönetim, Filistin halkının kendi topraklarında var olabilme hakkını bu yolla tamamen sonlandırmayı amaçlamaktadır. Gazze'deki yaşamı sürdürmeye olanak tanıyacak tüm imkanları ortadan kaldırarak Filistinlileri tehciye zorlayan işgal devleti böylece Gazze'de istediği rahatlıkta hareket edebileceği bir alan oluşturmaktadır.

İnsanlık tarihinin en büyük acılarından birine şahitlik edilirken Gazze'deki yıkımın etkisini gözler önüne sermek amacıyla hazırlanan bu rapor, işgal ordusunun soykırım kapsamında çevreye ve hayvanlara yönelik katliamına odaklanmaktadır. Yaş ve cinsiyet ayrımı yapılmaksızın resmi verilere göre 50 bini aşkın insanın katledildiği bu süreçte, Netanyahu hükümetinin Gazze'deki çevreyle ilişkili alanlarda işlediği suçlar raporda aşikar kılınmaktadır. Bu minvalde öncelikle Gazze'deki su altyapısına ne tür zararların verildiği ve Gazze halkının temiz suya erişiminin nasıl engellendiği ortaya koyulmakta, ardından saldırılarda tarım alanları ve tarımsal altyapının ne şekilde tahrip edildiği verilerle desteklenerek anlatılmaktadır. Raporun son kısmında ise Gazze'de yaşamın sürdürülmesi için hayati önemi haiz sektörlerin başında gelen hayvancılık altyapısının çökertilmesine dair işgal ordusunun tahribatı ve katledilen hayvanlara dair bilgilere yer verilmektedir.

SU ALTYAPISI VE SU KAYNAKLARI

İsrail'in Aksa Tufanı Operasyonu'nun ardından Gazze'ye yönelik başlattığı yoğun hava ve kara saldırılarında şehrin su altyapısı ve su kaynakları büyük oranda hedef alındı. Netanyahu hükümeti bu süreçte Gazze'yi ilhak stratejisi doğrultusunda bölgenin insansızlaştırılmasını kolaylaştırmak için suyu Filistinlilere karşı aktif bir silah olarak kullandı. Bu çerçevede Siyonist yönetim, Gazze halkının su kaynaklarına erişimini engellerken öte yandan mevcut kaynakları kullanılamaz hale getirmek için çeşitli adımlar attı.

İşgal ordusunun saldırıları sonucunda Gazze'deki su kaynakları özelinde gerek insani gerekse çevresel boyutlarda gözle görülmür bir tahribat meydana geldi. İnsani bağlamda temiz ve içilebilir suya erişimin önü kesilirken çevresel bağlamda ise mevcut su kaynaklarında ciddi kirlilik oluştu. Böylelikle temiz ve içilebilir suya erişim sağlayamayan yaklaşık 2,3 milyon Gazzeli güvenli ve sağlıklı olmayan çeşitli su kaynaklarına yöneldi. Bu durum ise başta çocuklar olmak üzere Filistinlilerin kirliliğe maruz kalmalarına yol açtı. Buradan hareketle raporun bu bölümünde İsrail'in 7 Ekim 2023 sonrası Gazze'de izlediği ağır

saldırı stratejisinin mevcut su kaynakları ve su altyapısı üzerindeki insani ve çevresel etkileri ele alınmaktadır.

Bu girizgah bağlamında işgal ordusunun verdiği zararın mahiyetinin anlaşılabilmesi adına ilk olarak Gazze'nin 7 Ekim öncesi mevcut su kaynakları ve su altyapısının genel durumuna odaklanılmalıdır. Gazze'de bulunan tatlı su kaynaklarının başında kıyı akifer¹ havzası gelmektedir.² Sina Yarımadası'ndan başlayan kıyı akiferi, Gazze üzerinden işgal altındaki topraklara doğru uzanarak Doğu Akdeniz kıyıları boyunca bir hat çizmektedir. Kıyı akiferinin yayıldığı alanın uzunluğu 120 kilometre iken genişliği yaklaşık 15 kilometredir.³ Gazze'nin tatlı su kaynağının yaklaşık yüzde 90'ının bu akifer aracılığıyla sağlandığı bilinmektedir. Bununla birlikte bu rakamın pratikte gerçeği yansıttığını söylemek oldukça güçtür. Zira kıyı akiferindeki çeşitli problemler kaynağın tam anlamıyla kullanılmasının önüne geçmektedir. Bu bağlamda kıyı akiferindeki en büyük sorun aşırı su çekiminden kaynaklanmaktadır.⁴ Yıllık ortalama su çekiminin 55 milyon metreküp olması gereken kıyı akiferinden yapılan su çekimlerinin yıllık 120 milyon metreküp gibi yüksek bir rakama ulaşması, akiferin su seviyesinin oldukça azalmasını beraberinde getirmiştir.⁵ Bunun sonucunda giderek tükenen su kaynağına deniz suyu ve kanalizasyonun karışması akiferde kirlilik oluşmasına yol açmıştır.⁶ Bu bağlamda Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisine

1 En genel anlamıyla "yer altındaki suların neredeyse tamamını içinde bulunduran ve geçirgen bir yapıya sahip olan jeolojik oluşumlara" akifer denilmektedir. Esasen hidrojeoloji terimi olan akiferler; sınırlanmamış/serbest, sınırlanmış/basınçlı, beslenen ve beslenmeyen olmak üzere dört farklı türe sahiptir. Bu bağlamda kıyı akifer havzası beslenen akiferler arasında yer almakta ve geçirgen kayaç yapısıyla birlikte yağmur sularından beslenebilmektedir. Akiferlerin detaylı tanımlamaları ve türleri için bkz. Sümeyra Tekin, *Uluslararası Hukukta Sınırşan Akiferlere Dair Hukuki Rejim*, (On İki Levha Yayıncılık, İstanbul: 2022), s. 15, 34-36.

2 Sümeyra Tekin, "Uluslararası Hukuk Perspektifinden Su Sorunu Özelinde Filistin- İsrail İhtilafı", *Uluslararası Hukukta Filistin Meselesi*, ed. Ali Kerem Kayhan ve Ali Osman Karaoğlu, (Adalet Yayınevi, Ankara: 2023), s. 343.

3 Özden Bilen, *Ortadoğu'da Su Sorunları ve Türkiye*, 2. Baskı, (TESAV Yayınları, Ankara: 2000), s. 121.

4 Siyonist yönetimin kıyı akiferinden çok büyük bir oranda su çekimi yaptığı ve kaynağın azalmasında ciddi rol oynadığı söylenebilir. Detaylı bilgi için bkz. Peter Seeberg, "Israeli Hydro-Hegemony and the Gaza War", *Middle East Policy*, Online First, (2024), s. 11.

5 Jad Isaac, "The Role of Groundwater in the Water Conflict and Resolution between Israelis and Palestinians", *International Symposium on Groundwater Sustainability (ISGWAS)*, (2006), s. 274.

6 Natasha Hall, Anita Kirschenbaum ve David Michel, "The Siege of Gaza's Water", Center for Strategic and International Studies (CSIS), 1 Aralık 2024, <https://www.csis.org/analysis/siege-gazas-water>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2024); Tekin, "Uluslararası Hukuk Perspektifinden Su Sorunu Özelinde Filistin-İsrail İhtilafı", s. 343.

(UNOCHA) göre kıyı akiferindeki kirlilik oranı yüzde 97'dir.⁷ Bu rakam göz önünde bulundurulduğunda ilgili su kaynağının tüketim açısından uygun olmadığı söylenebilir.

Kıyı akiferine ilişkin bir diğer önemli husus ise kaynağın temizlenmesiyle ilgilidir. Bu sebepten ötürü kıyıdaş devletlerin birlikte hareket ederek akiferin durumunu dikkatli ve titiz bir şekilde gözlemlemesi ve değerlendirmesi gerekmektedir. Akiferdeki kirliliğin sona erdirilmesinde yağmur suları ve diğer tatlı su kaynaklarının akiferi beslemesi önemli bir yer tutmaktadır.⁸ Bununla birlikte Siyonist yönetim, akiferin temizlenmesini engellemek adına herhangi bir çalışmaya izin vermemekte ve yağmur sularıyla beslenmesinin de önüne geçmektedir. Bu doğrultuda yağışın bol olduğu dönemlerde yağmur sularının vadilerden akışı Siyonist yönetim eliyle engellenmektedir. Bununla da yetinmeyen işgal devleti Gazze'nin sınırlarına ördüğü beton duvarlar aracılığıyla yağmur sularının yüzeyden akarak akifere ulaşmasının önüne geçmektedir.⁹ Böylelikle akiferin doğal yollarla temizlenmesi gerçekleşmediğinden mevcut kirlilik devam etmektedir. Bu nedenle kıyı akiferinden büyük oranda yararlanamayan Gazze'deki Filistinlilerin temiz su ihtiyaçları için geriye iki farklı su kaynağının kaldığı ifade edilebilir.

Gazze'deki tatlı suyun geriye kalan yüzde 10'luk kısmını iki farklı kaynak sağlamaktadır. Bunlardan ilki Mekorot isimli İsraili kamu şirketinin Gazze'ye boru hatlarıyla ulaştırdığı su kaynağıdır. Özellikle 1982'den itibaren Batı Şerida'da bulunan dağ akiferinin sularını çekerek bölgenin su yönetiminde oldukça önemli bir rol oynamaya başlayan Mekorot¹⁰ Gazze'nin temiz su ihtiyacının karşılanması noktasında da benzer bir rolü üstlenmiştir. Bu bağlamda dağ akiferinden elde edilen su; el-Montar, Beni Süheyla ve Beni Sa'id isimli üç farklı boru hattı aracılığıyla Han Yunus, Deyr el-Belah ve Gazze'nin kent merkezine taşınmıştır.¹¹ Kıyı akiferinin yaklaşık yüzde 97'sinin kirlendiği göz önünde

7 "Study Warns Water Sanitation Crisis in Gaza May Cause Disease Outbreak and Possible Epidemic", OCHA, 16 Kasım 2018, <http://www.ochaopt.org/content/study-warns-water-sanitation-crisis-gaza-may-cause-disease-outbreak-and-possible-epidemic>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2024).

8 Christopher Ward, Isabelle Learmont ve Sandra Ruckstuhl, *Water Security for Palestinians and Israelis: Towards a New Cooperation in Middle East Water Resources*, (I. B. Tauris, Londra: 2022), s. 174.

9 Nour Mahd Ali Abu Aisha ve Çağrı Koşak, "İsrail Ablukası Altındaki Gazze'de Su Krizi Yaşanıyor", Anadolu Ajansı, 21 Mart 2022.

10 Tekin, "Uluslararası Hukuk Perspektifinden Su Sorunu Özelinde Filistin-İsrail İhtilafı", s. 346.

11 *Water War Crimes: How Israel has Weaponized Water in Its Military Campaign in Gaza*, (Oxfam International Report, Oxford: 2024), s. 15.

bulundurulduğunda Gazze'nin büyük oranda Mekorot boru hatlarından sağlanan suya bağımlı olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Mekorot'un suyu oldukça pahalıya satması ve şirketin keyfi davranarak sıklıkla yaptığı kesintiler¹² Gazze halkının suya erişimini oldukça kısıtlamaktadır.

Mekorot'un yanı sıra Gazzelilerin temiz suya erişim hususunda yararlandığı ikinci kaynak ise deniz suyu arıtma tesisleridir.¹³ Gazze'de bulunan üç arıtma tesisinden günlük 37 bin metreküp temiz su elde edilmektedir. Tesislerin yıllık kapasitesi 13 milyon metreküp civarında olup nüfusun yaklaşık yüzde 35'i denizden arıtılmış suyu tüketmektedir. Bu noktada bölge açısından denizden arıtılan suyun önemli bir kaynak olduğunu belirtmekte yarar vardır. Nitekim İsrail tarafının denizden su arıtma tesislerine ciddi yatırım yaptığı dikkatlerden kaçmamaktadır. Halihazırda İsrail'de yıllık 585 milyon metreküp su arıtma kapasitesine sahip beş tesis bulunmaktadır.¹⁴ 2018'e kadar evsel su tüketiminin yaklaşık yüzde 70'ini¹⁵ deniz suyu arıtma tesislerinden elde eden Siyonist yönetim, 2026'nın sonuna kadar tesis sayısını 7'ye ve evsel tüketim oranını da yüzde 95'e çıkarmayı hedeflemektedir.¹⁶

İşgal devleti ve Gazze arasında denizden arıtılan su oranında gözle görülür bir farkın oluşmasının temel nedeni teknolojik ve ekonomik kapasiteyle ilgilidir. Teknolojik kapasite ve altyapı açısından Gazze'deki arıtma tesisleri oldukça küçük ölçekli iken işgal devletindekiler ise yüksek kapasiteli teknolojik ve yenilikçi tesislerdir. Ekonomik kapasite bakımından ise arıtma tesislerinin istikrarlı bir şekilde çalışabilmesi için enerji kaynağına ihtiyaç bulunmaktadır. Dolayısıyla yüksek ekonomik maliyet gerektiren bu tesisler Gazze ekonomisi açısından sürdürülebilir değildir. Sonuç olarak Gazze'deki temiz su ihtiyacının karşılanması noktasında arıtma tesislerinin de yetersiz olduğu ifade edilebilir. Böylece Gazze'nin büyük oranda kıyı akiferinden elde edilen oldukça sınırlı temiz su kaynağına ve Mekorot tarafından sağlanan suya bağımlı olduğu söylenebilir. Ancak değinildiği üzere Mekorot'un keyfi bir biçimde günlük su kesintilerine neden olması Gazze'deki Filistinlilerin günlük temiz suya erişimini oldukça etkilemiştir.

12 Yeşim Yüksel, "Gazze'deki Su Sıkıntısı Çevre Felaketine Dönüşebilir", Anadolu Ajansı, 17 Ekim 2023.

13 Hall, Kirschenbaum ve Michel, "The Siege of Gaza's Water".

14 Muhammed Emin Canik, "Orta Doğu Ülkeleri Kuraklığı Deniz Suyunu Arıtarak Aşmaya Yönelmiş", Anadolu Ajansı, 25 Ocak 2023.

15 Seeberg, "Israeli Hydro-Hegemony and the Gaza War", s. 6.

16 Canik, "Orta Doğu Ülkeleri Kuraklığı Deniz Suyunu Arıtarak Aşmaya Yönelmiş".

Filistinlilerin temiz suya erişimi doğrultusunda Gazze’de yaşanan günlük su kesintilerine ait veriler durumun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. FMİB’nin 2020 verilerine göre Gazze’deki Filistinlilerin yalnızca yüzde 8’i kesintisiz bir şekilde suya erişebilirken yüzde 42,6’sı haftada birden fazla ve yüzde 46’sı da günde en az bir kere su kesintisine maruz kalmaktadır. Gazze’deki su kesintilerine dair genel durumu daha iyi anlayabilmek için Batı Şeria ile bir karşılaştırma yapılması yerinde olacaktır. FMİB’nin aynı tarihli verilerine göre Batı Şeria’daki Filistinlilerin yüzde 52,6’sı kesintisiz bir şekilde suya erişim sağlarken her gün su kesintisi yaşayanların oranı yüzde 1,6’dır. Öte yandan haftada birden fazla su kesintisi yaşayan Filistinlilerin oranı ise yüzde 27,7’ye tekabül etmektedir.¹⁷ Sonuç olarak Gazze’de yaşanan su kesintileriyle Batı Şeria’dakiler kıyaslandığında iki bölge arasında büyük bir fark olduğu ve Batı Şeria’daki Filistinlilerin Gazze’dekilere oranla daha az kesintiye maruz kaldığı söylenebilir.

Gerek kıyı akiferinin büyük oranda kirlenmesi gerekse Mekorot aracılığıyla sağlanan boru hatlarında gün içinde sıklıkla meydana gelen su kesintileri, Gazze’de kişi başına düşen günlük su miktarının oldukça düşük bir seviyede kalmasına yol açmıştır. Bu bağlamda FMİB’nin 2022’de paylaştığı verilere göre Gazze’de kişi başına düşen su tüketim miktarı 26,8 litre,¹⁸ Batı Şeria’da ise 82,4 litredir.¹⁹ B’tselem tarafından hazırlanan raporda İsrail’de kişi başına düşen günlük su tüketim miktarı 247 litre olarak gösterilmektedir.²⁰ Avrupa ülkelerinin günlük ortalamasının 144 litre olduğu dikkate alındığında²¹ işgal devletinde günlük su tüketim miktarının Avrupa ülkelerinin yaklaşık iki katı, Batı Şeria’nın üç katı ve Gazze’nin ise dokuz katı

17 *Socio-Economic Conditions Survey 2020*, (FMİB Raporu, Ramallah: 2021), s. 80.

18 Gazze’de kişi başına düşen su miktarının genellikle günlük 80 litre civarında olduğu söylenmektedir. Ancak Gazze’deki nüfus artışı, temiz su kaynaklarının ve özellikle kıyı akiferinin aşırı kirlenmesi şehirde kişi başına düşen gerçek su miktarının günlük 26,8 litreye düşmesine sebep olmuştur. “Gaza’s Water Crisis Puts Thousands at Risk of Preventable”, Anera, 8 Kasım 2023, <https://www.anera.org/blog/gazas-water-crisis-puts-thousands-at-risk-of-preventable-death>, (Erişim tarihi: 19 Kasım 2024); “The Palestinian Central Bureau of Statistics (PCBS), and the Palestinian Water Authority (PWA) Issue a Joint Press Release on the Occasion of World Water Day”, Press Releases, 22 Mart 2022, https://www.pcbs.gov.ps/portals/_pcbs/PressRelease/Press_En_22-3-2022-Water-en.pdf, (Erişim tarihi: 20 Kasım 2024).

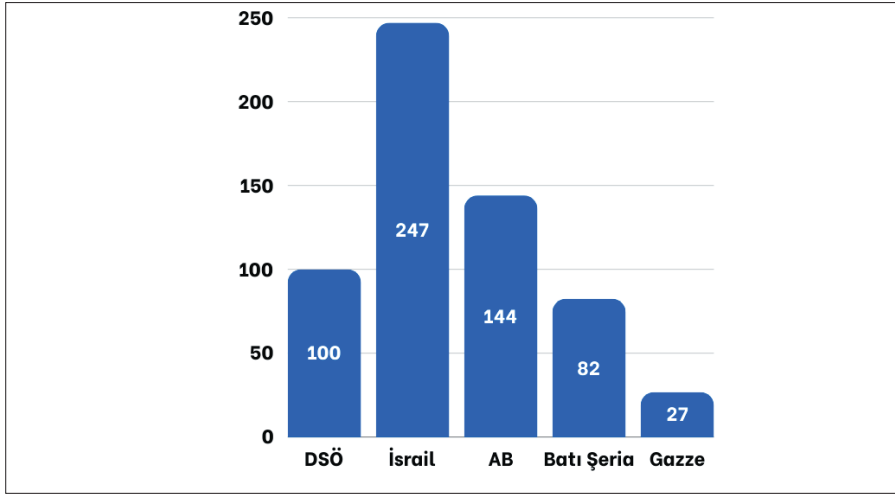
19 “The Palestinian Central Bureau of Statistics (PCBS), and the Palestinian Water Authority (PWA) Issue a Joint Press Release on the Occasion of World Water Day”.

20 *Israel’s Policy of Water Deprivation in the West Bank*, (B’tselem Raporu: 2023), s. 6.

21 “Water Use in Europe -Quantity and Quality Face Big Challenges”, Avrupa Çevre Ajansı, 30 Ağustos 2018, <https://www.eea.europa.eu/signals-archived/signals-2018-content-list/articles/water-use-in-europe-2014>, (Erişim tarihi: 20 Kasım 2024).

olduğu söylenebilir. Öte yandan DSÖ'nün belirlediği kişi başına düşen günlük minimum su tüketim miktarının 100 litre olduğu dikkate alındığında Gazze'deki oranın DSÖ standartlarının oldukça altında kaldığı net bir şekilde görülmektedir.

Grafik 1. Kişi Başına Düşen Günlük Su Miktarı (Litre)

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

2007'den beri abluka uyguladığı Gazze'de günlük su kesintileri yoluyla Filistinlilerin suya erişimini engelleyen Siyonist yönetim, bu süreçte düzenlediği hava saldırılarıyla şehrin su altyapısına ciddi bir zarar vermiştir. Özellikle işgal ordusuna bağlı hava kuvvetlerinin 2008, 2009, 2012, 2014 ve 2021'de düzenlediği saldırılarda bölgenin su altyapısı neredeyse yok olma noktasına gelmiştir. Bu bağlamda işgal devletinin Dökme Kurşun Operasyonu olarak adlandırdığı ve Aralık 2008'den başlayarak yaklaşık 23 gün süren hava saldırılarında toplamda 112 içme suyu kuyusu, binlerce metrelik su boru hatları ve su tankerleri yok edilmiştir.²² Buna ek olarak OCHA'nın hazırladığı raporda Siyonist yönetimin 2012'deki saldırılarında Han Yunus, Deyr el-Belah ve Kuzey Gazze'deki boru hatları, su tankerleri ve içme suyu kuyularının büyük oranda tahrip edildiği vurgulanmıştır.²³ Benzer şekilde 2014'teki saldırılarda 15 içme suyu kuyusunun kısmen, 11

²² "The Impact of the Israeli Offensive on the Right to Water in the Gaza Strip, February 2009", Al Mezan Center for Human Rights, 26 Nisan 2009, <https://mezan.org/en/post/37734>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2024).

²³ *Gaza Initial Rapid Assessment*, (UNOCHA, Gazze: 2012).

içme suyu kuyusunun da tamamen tahrip edildiği; 15 su deposunun kısmen, 5 su tankerinin de tamamen yok edildiği; nihayetinde ise 20 kilometre uzunluğundaki su boru hattının zarar gördüğü belirtilmiştir.²⁴ Son olarak 2021'deki saldırılarda ise 41 içme suyu kuyusu, 7 su deposu ve 4 arıtma tesisiyle birlikte 70 kilometre uzunluğundaki su dağıtım şebekesine ciddi hasar verildiği ifade edilmiştir.²⁵

İşgal devletinin Gazze'ye yönelik düzenlediği saldırılar bölgenin su altyapısını gözle görülür derecede tahrip ederken şehirde yaşanan su krizini ciddi oranda artırdı. 7 Ekim süreci ise Gazze'deki mevcut su krizinin daha da derinleşmesine yol açtı. Özellikle Netanyahu kabinesinin Savunma Bakanı Yoav Gallant "insansı hayvanlarla savaştıklarını" açıkladığı konuşmasında aynı zamanda Gazze'ye herhangi bir şekilde su, gıda ve elektrik verilmeyeceğini de ifade etti.²⁶ Gallant'ın Siyonist yönetimin Gazze'de kapsamlı ve sistematik bir soykırım hareketine kalkışacağını ima eden bu ifadeleri aynı zamanda Mekorot'a bağlı boru hatlarının kapanacağı anlamına da gelmekteydi. Nitekim söz konusu boru hatlarının kapanmasıyla dünya üzerinde nadir görülür bir su sorunu Gazze'de ortaya çıktı.

Gallant, Gazze'ye verilen suyun kesileceğini açıklayarak soykırım kabinesinin suyu stratejik bir silah olarak kullanacağını açık bir şekilde tüm dünyaya ilan etti. Gazze'deki soykırımda suyun araçsallaştırılması BM bünyesinde görev yapan uzmanlar ve akademik çevreler tarafından ciddi bir şekilde eleştirildi. Siyonist yönetime yönelik en önemli eleştiri BM Güvenli İçme Suyu ve Sanitasyona İlişkin İnsan Hakları Özel Raportörü Pedro Arrojo-Agudo'dan geldi. Arrojo-Agudo'ya göre uluslararası insancıl hukuku ve uluslararası insan haklarını hiçe sayan Netanyahu hükümetinin suyu silah olarak kullanması, susuzluktan kaynaklı ölümlerin yükselmesine ve temiz suya erişim yoksunluğundan kaynaklanan hastalıkların artmasına yol açtı.²⁷ Yine Arrojo-Agudo, Siyonist yönetimin suyu silah olarak kullanmasının yeni bir strateji olmadığını aksine bunun Gazze'deki

²⁴ *Detailed Infrastructure Damage Assessment Gaza-2014*, (UNDP, Gazze: 2014), s. 12.

²⁵ *Gaza 2021 Infrastructure Damage Assessment Report*, (UNDP, Gazze: 2022), s. 46.

²⁶ "Israel Announces 'Total' Blockade on Gaza", Aljazeera, 2023.

²⁷ "Israel Must Stop Using Water as a Weapon of War: UN Expert", United Nations Human Rights Office of the High Commissioner (OHCHR), 17 Kasım 2023, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2023/11/israel-must-stop-using-water-weapon-war-un-expert>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2024).

su kaynakları ve arazilere yönelik uzun yıllardır sürdürülen *apartheid*²⁸ politikasının önemli bir parçasını oluşturduğunu ilgili raporunda güçlü bir şekilde vurguladı.²⁹

Soykırım kabinesinin suyu stratejik bir silah olarak kullanmasına yönelik bir diğer önemli tepki de aralarında hidropolitik literatürünün önemli isimlerinin yer aldığı bir grup akademisyenin yayınladığı bildiridir. Suyun temel insan haklarından biri olduğunu vurgulayan yazarlar, işgal devletinin suyu silah olarak kullanmasını acilen sonlandırması ve Gazze'deki su altyapısına zarar verecek herhangi bir eylemden kaçınması yönünde uluslararası topluma çağrıda bulunmuştur.³⁰

7 Ekim sonrasında başlayan sistematik soykırım sürecinde suyun silah olarak kullanılmasının en önemli sonucu Gazze'de kişi başına düşen günlük su miktarının oldukça azalmasıdır. Daha önce ifade edildiği üzere DSÖ günlük minimum su tüketim miktarını 100 litre şeklinde belirlese de acil durumlar için belirlenen miktar 7,5-15 litre arasında değişmektedir. Bunun 2,5-3 litresi içme ve beslenme, 2-6 litresi temel hijyen gereksinimi ve 3-6 litresi de yemek pişirmek için gereken miktarı ifade etmektedir.³¹ Halihazırda bütün boyutlarıyla bir soykırımın gerçekleştiği Gazze'de ise mevcut rakamlar DSÖ standartlarının oldukça altında kalmıştır. Bu bağlamda Oxfam International'a göre 7 Ekim sonrasında Gazze'de kişi başına düşen günlük

28 İşgal devleti ve *apartheid* konusundaki çalışmalar için bkz. Ran Greenstein, "Israel, Palestine, and Apartheid", *Insight Turkey*, Cilt: 22, Sayı: 1, (2020), s. 73-92; Ilan Pappé, *Israel and South Africa: The Many Faces of Apartheid*, (Zed Books, Londra: 2015); İsraililer ile Filistin devleti arasında su paylaşımı konusunda var olduğuna inanılan iş birliğinin bir mit olduğunu ortaya koyan ve işgal devletinin *apartheid* politikasının su boyutunu inceleyen bir çalışma için bkz. Clemens Messerschmid, "Hydro-Apartheid and Water Access in Israel-Palestine: Challenging the Myths of Cooperation and Scarcity", *Decolonizing Palestinian Political Economy: De-Development and Beyond, Rethinking Peace and Conflict Studies*, ed. Mandy Turner ve Omar Shweiki, (Palgrave Macmillan UK, Londra: 2014), s. 53-76.

29 Beyza Binnur Dönmez, "UN Rapporteur Says Israel's ' Militarization of Water ' Part of ' Water, Territorial Apartheid ' Policy", Anadolu Ajansı, 17 Eylül 2024; Siyonist yönetimin Filistin topraklarına ve Filistin halkına yönelik yıllardır uyguladığı işgal ve abluka siyasetinin ortaya nasıl bir Filistin çıkardığına ilişkin güncel bir çalışma için bkz. Şüheda Nur Uzuntaş, *Filistin'in Görünümü: Verilerle Filistin Toplumu*, (İLKE Rapor, İstanbul: 2024).

30 Mohsen Nagheeb, "Israel's Weaponization of Water: An Urgent Call to Provide Full Access to Water Services in Gaza", *FLOWs*, 19 Ekim 2023; Hussam Hussein, "Stop Violation of International Water Laws in Gaza", *Nature*, Sayı: 623, (2023), s. 253.

31 "Technical Notes on Drinking-Water, Sanitation and Hygiene in Emergencies", World Health Organization (WHO), (Temmuz 2013), s. 2, <https://www.who.int/teams/environment-climate-change-and-health/water-sanitation-and-health/environmental-health-in-emergencies/technical-notes-on-wash-in-emergencies>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2024)

su miktarı 4,74 litreye düşmüştür.³² DSÖ'nün acil durumlar için belirlediği standart göz önünde bulundurulduğunda Gazze'de kişi başına düşen su miktarının 7,5 litre bandının da altında kalması suyun soykırım sürecinde oynadığı role işaret etmektedir.

Gündelik ihtiyaçlar için kullanılan suya erişimin engellenmesinin yanında Siyonist yönetim, Gazze'ye yönelik daha önce düzenlediği saldırılarda olduğu gibi bölgenin su altyapısını büyük oranda yok etmiştir. Bu doğrultuda Gazze'nin içme suyu altyapısı, su kuyuları, hijyen tesisleri, kanalizasyon altyapısı, tuzdan arındırma ve atık su arıtma tesisleri hedef alınmıştır.³³ Oxfam International'ın UNOSAT'tan aldığı veriler ışığında hazırladığı rapora göre 23 Nisan 2024 itibarıyla Gazze'deki su altyapısının yaklaşık yüzde 63'ü ciddi zarar görmüş yahut tamamen yok edilmiştir. Aynı kaynaktan elde edilen verilerle güncellenen rapora göre ise 3 Haziran 2024'te zarar gören veya yok edilen su altyapısının oranı 4,6 puan artarak yüzde 67,6'ya yükselmiştir.³⁴ Haziran'dan itibaren saldırıların şiddetinin artması ve özellikle Gazze'nin kuzeyinde işgal ordusunun altyapı ve üstyapıyı tamamen yerle bir etme girişimi 2024 sonu itibarıyla durumu çok daha vahim bir hale getirmiştir.

Dünya Bankası, Avrupa Birliği (AB) ve BM tarafından hazırlanan *Gazze Şeridi: Geçici Hasar Değerlendirmesi* başlıklı raporun 29 Mart 2024 verilerine göre işgal devletinin saldırıları sonucunda Gazze'de hasar gören veya tamamen yok olan içme suyu kuyusunun sayısı 162'dir. Gazze'de toplam 288 su kuyusu bulunduğu dikkate alındığında³⁵ bu kuyuların yarıdan fazlasının yok edildiği ya da kullanılamaz hale getirildiğini söylemek yerinde olacaktır. Yine aynı rapora göre Mekorot şirketine ait 2 su boru hattı ve 6 atık su arıtma merkezinin 3'ü hasar görmüş veya tamamen yok olmuştur. Bunun yanı sıra Gazze'deki günlük su arzının yüzde 5'in altına düştüğü de yine mezkur raporda ifade edilmiştir.³⁶

32 "Israel Using Water as Weapon of War as Gaza Supply Plummets by 94%, Creating Deadly Health Catastrophe: Oxfam", Oxfam International, 17 Temmuz 2024, <https://www.oxfam.org/en/press-releases/israel-using-water-weapon-war-gaza-supply-plummets-94-creating-deadly-health>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2024).

33 Mariam Abd Hay, *The Environmental-Humanitarian Impacts of the Israel-Hamas War in Gaza*, (Arava Institute for Environmental Studies Raporu: 2024), s. 10.

34 *Water War Crimes*, s. 17-18.

35 *Gaza Water Status Report 2017*, (Palestinian Water Authority, Newton Centre: 2018), s. 2.

36 *Gaza Strip: Interim Damage Assessment*, (WB, EU ve UN, Washington DC: 2024), s. 15.

İşgal devletinin saldırganlığının çevresel etkilerini ele alan bir başka rapor BM Çevre Programı tarafından Haziran 2024'te yayımlanmıştır. Söz konusu raporda Gazze'de günlük kişi başına düşen su arzı miktarının 2-8 litre arasında değişmesinin sonucu olarak İsrail'in saldırıları altında yaşayan Filistinlilerin güvenli olmayan su kaynaklarına yöneldikleri ifade edilmiştir. Bu bağlamda tarımsal sulama kuyuları, Gazze'deki Filistinliler açısından başvuru su kaynaklarının başında gelmektedir. Bununla birlikte tarımsal sulama kuyularının acı su içermesi, yoğun tuz barındırması ve doğası itibarıyla bünyesinde pestisit³⁷ ve diğer kimyasalları bulundurması³⁸ insan sağlığını oldukça olumsuz etkilemektedir. Temiz su kaynaklarının oldukça yetersiz oluşundan ötürü tarımsal sulama kuyularındaki suların Gazzeliler tarafından tüketilmesi sonucunda kolera, ishal, dizanteri ve Hepatit A gibi hastalıklar son aylarda yaygınlaşmaya başlamıştır.³⁹ Bunun yanında yirmi beş yıl sonra ilk kez 10 yaşındaki bir bebeğe çocuk felci tanısı konması, temiz su yokluğu ve kirlilikten kaynaklı hastalıkların sayısının artacağına başlıca göstergelerinden biridir.⁴⁰

BM'ye bağlı kurum ve kuruluşlar tarafından yayımlanan çalışmaların Mart ve Haziran 2024 tarihli olmaları hasebiyle sahadaki mevcut durumu tam anlamıyla yansıttıkları söylenemez. Örneğin her iki raporda da işgal devleti tarafından tamamen veya kısmen zarar gören su kuyusu sayısı 162 olarak verilmiştir. Bununla birlikte Reuters'in haberine göre ise sadece Temmuz'da 30'u aşkın su kuyusunun zarar gördüğü belirtilmiştir.⁴¹ Böylelikle eldeki verilere ışığında tespit edilen kullanılamaz haldeki su kuyusunun 200'e yaklaştığı anlaşılmaktadır. Temmuz'dan bu yana İsrail saldırganlığının kesintisiz bir şekilde devam ettiği düşünüldüğünde bugün itibarıyla Gazze'de zarar gören su kuyusu sayısının çok daha fazla olduğu tahmin edilmektedir.

Netanyahu kabinesinin 7 Ekim sonrasında Gazze'ye uyguladığı sistematik soykırımdan zarar gören bir diğer önemli su kaynağı ise göletler-

37 Tarım ürünlerine ve hayvansal gıdalara zarar veren böcekleri ya da diğer zararlı canlıları kontrol etmek amacıyla kullanılan kimyasal maddeler ve kimyasal karışımlar pestisit olarak adlandırılmaktadır.

38 *Environmental Impact of the Conflict in Gaza: Preliminary Assessment of Environmental Impacts*, (UNEP Raporu, Kenya: 2024), s. 19.

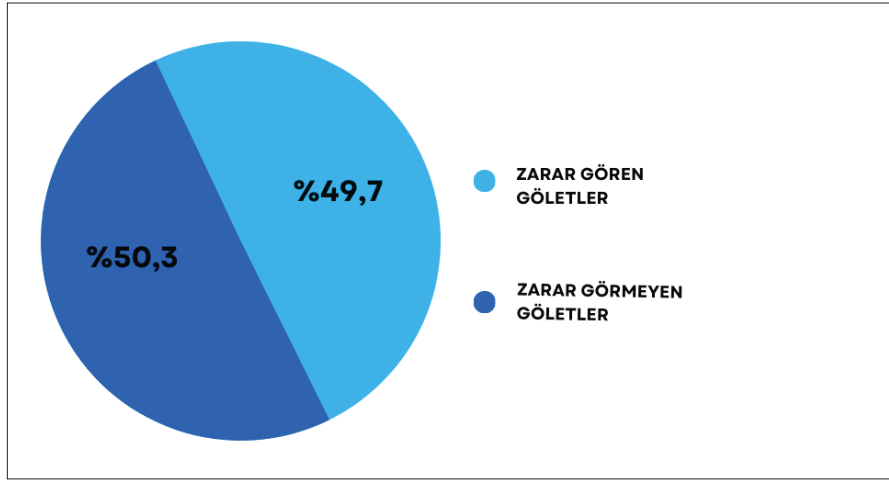
39 "UN Says Waterborne Illnesses Spread in Gaza Due to Heat, Unsafe Water", Reuters, 12 Nisan 2024.

40 Ahmed Nour, Abdirahim Saeed, Lamees Altaebi ve Paul Cusiatic, "Diseases Spread in Gaza as Sewage Contaminates Camps and Coast", BBC, 26 Ağustos 2024.

41 Hatem Khaled, "Destruction of Gaza Water Wells Deepens Palestinian Misery", Reuters, 30 Temmuz 2024.

dir. Gazze’de toplamda 469 gölet bulunduğu bilinmektedir.⁴² 31 Aralık 2023’e kadar mevcut göletlerden 36’sının zarar gördüğü rapor edilirken⁴³ FAO’nun yayımladığı bir araştırmaya göre ise 20 Mayıs 2024 itibarıyla bu rakam 184’e yükselmiştir.⁴⁴ Ek olarak FAO, BM Eğitim ve Araştırma Enstitüsü (UNITAR) ve UNOSAT tarafından yapılan araştırmaya göre 1 Eylül 2024 itibarıyla 214 gölet zarar görmüştür.⁴⁵ Nihayetinde mezkur kurumların yaptığı son çalışmada 2024 sonunda zarar gören toplam gölet sayısının 233’e ulaştığı belirtilmiştir.⁴⁶ Böylelikle Gazze’deki göletlerin mevcut veriler ışığında en az yüzde 49,7’sinin işgal devletinin saldırıları sonucunda faydalanılamaz hale geldiğini söylemek yerinde olacaktır.

Grafik 2. Gazze’deki Göletlerin Durumu (Aralık 2024, Yüzde)

Kaynak: Yazarlar tarafından FAO, UNOSAT ve UNITAR verilerinden derlenmiştir.

42 *A Rapid Geospatial Damage Assessment of the 2023 Conflict in the Gaza Strip on Agricultural Land and Infrastructure*, (FAO Raporu, Roma: 2024), s. 10.

43 “Damage to Agricultural Wells Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2023”, FAO, (Ocak 2024), <https://openknowledge.fao.org/items/316943cb-d02a-4f51-86d9-73d51eb57883>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2024).

44 “Damage to Agricultural Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 20 May 2024”, FAO, (Haziran 2024), <https://openknowledge.fao.org/items/0962cfac-6162-4678-a216-88551541d60b>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2024).

45 “Agricultural Damage Assessment in the Gaza Strip from October 7th 2023 to September 1st 2024”, FAO, UNITAR ve UNOSAT, (Ekim 2024), <https://openknowledge.fao.org/items/6dff587c-451b-4afe-a56d-a707b27a1449>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2024).

46 “Damage to Agricultural Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2024”, FAO, (Ocak 2025), <https://openknowledge.fao.org/items/12aecd0f-b809-438c-978f-14e8d9aaee2>, (Erişim tarihi: 27 Ocak 2025).

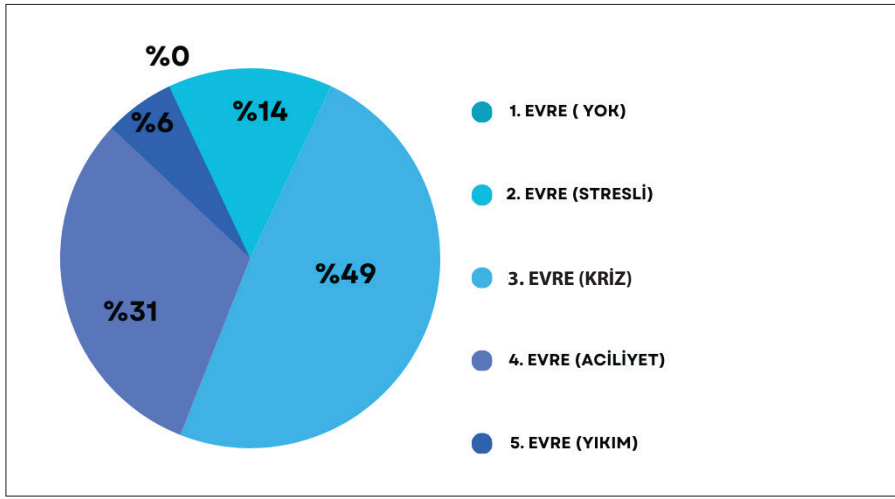
TARIM ALTYAPISI VE TARIM ARAZİLERİ

Gazze ekonomisinde ve Filistinlilerin gıda güvenliğinin sağlanması noktasında önemli yere sahip tarım arazilerinin büyük bir kısmı 7 Ekim sonrasında saldırılarda ciddi oranda zarar gördü. Süreçte Netanyahu kabinesinin Gazze'ye yönelik insani yardımların girişinin engellenmesi yönünde aldığı kararlar, bölgede kıtlığın ortaya çıkmasına ve Filistinliler arasında açlığın yaygınlaşmasına neden oldu. Bir başka deyişle Gazze “gıda güvensizliği”nin⁴⁷ şiddetli şekilde yaşandığı bir bölge haline dönüştü. Gazze’de had safhaya ulaşan gıda güvensizliği ve Filistinlilere yönelik soykırıma dünyanın birçok yerinde organize edilen kitlesel protestolarla dikkat çekilmeye çalışılırken işgal devletinin karar alıcıları ise mevcut politikaların süreceğine dair açıklamalarına devam etti. Örneğin Siyonist yönetimin Maliye Bakanı Bezalel Smotrich yaptığı açıklamalarda Gazzelilerin açlıktan ölmesinin “haklı ve ahlaki” olabileceğini ifade etti. Nitekim Smotrich rehi-

⁴⁷ FAO'ya göre “gıda güvensizliği” bir kişinin büyüme ve gelişme gösterebilmesi için gereken güvenli ve besleyici gıdaya düzenli olarak erişememesidir. “Hunger and Food Insecurity”, FAO, <https://www.fao.org/hunger/en>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2024).

neler dönene kadar Gazze’ye insani yardım girişinin engellenmesi gerektiğini savundu.⁴⁸ Bu bağlamda Gallant’ın 9 Ekim’de Gazze’ye insani yardımların engelleneceğini açıklamasına uluslararası toplumun gösterdiği tepki ve bundan yaklaşık bir yıl sonra Smotrich’in daha da ileri giderek Filistinlilerin aç kalmasını “haklılık” olarak tanımlaması dikkate alındığında Siyonist yönetimin kanıksatma siyasetini⁴⁹ başarılı bir şekilde uyguladığı ifade edilebilir.

Grafik 3. Gazze’deki Gıda Güvensizliği (Eylül-Ekim 2024, Yüzde)

Kaynak: “Gaza Strip: IPC Acute Food Insecurity and Acute Malnutrition Special Snapshot”.

Entegre Gıda Güvenliği Evre Sınıflandırması (Integrated Food Security Phase Classification)⁵⁰ tarafından 17 Ekim 2024’te yayımlanan çalışmaya

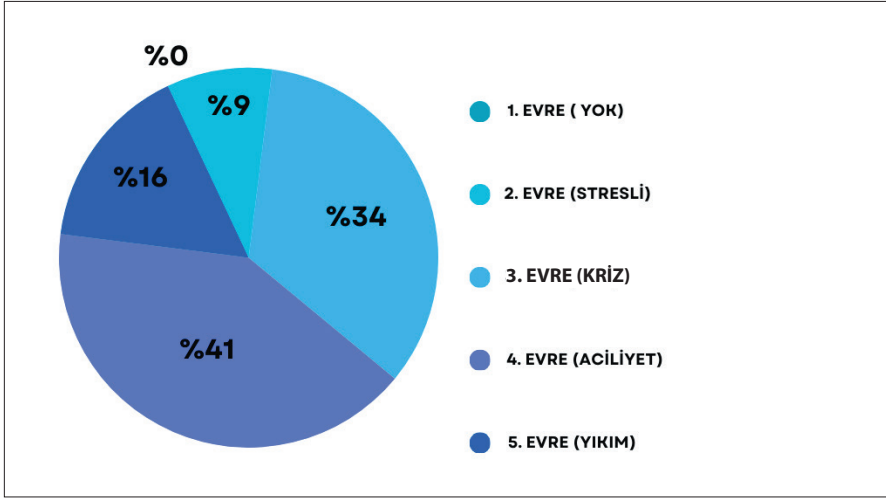
48 Mehmet Alaca, “İsraili Aşırı Sağcı Bakan, 2 Milyon Gazzelinin Açlıktan Ölmesinin ‘Haklı’ Olabileceği İma Etti”, Anadolu Ajansı, 5 Ağustos 2024.

49 Siyonist yönetimin uzun yıllar boyunca izlediği işgal ve genişlemeci siyaseti en iyi özetleyen kavramlardan biri “kanıksatma siyaseti”dir. Bu doğrultuda işgal devleti, uluslararası hukukta ve uluslararası insancıl hukukta suç teşkil eden herhangi bir fiili işlediğinde başta Müslüman dünya olmak üzere birçok devletin tepkisini çekmektedir. Ardından yaptığı hamlelerle geri adım atmış gibi görünerek tepki gösterenlerin hoşnutluğunu kazanma yoluna gitmektedir. Bunun üzerine daha radikal bir adım atan işgal devleti, benzer bir şekilde gelen tepkiler nedeniyle geri adım atmaktadır. Ancak Siyonist yönetim geri adım atarken başlangıç noktasının ötesinde konumlanmakta ve böylece attığı ilk adımı uluslararası topluma kanıksatmaktadır. Kanıksatma siyasetinin ayrıntıları için bkz. Muhammed Hüseyin Mercan, “Operation al-Aqsa Flood: A Rupture in the History of the Palestinian Resistance and Its Implications”, *Insight Turkey*, Cilt: 25, Sayı: 4, (2023), s. 85; Muhammed Hüseyin Mercan, “İsrail İstisnacılığı ve Sıradanlaşan Saldırganlık”, *Star Açık Görüş*, 8 Kasım 2023.

50 Entegre Gıda Güvenliği Evre Sınıflandırması, FAO’ya bağlı Gıda Güvenliği ve Beslenme Analiz Birimi tarafından 2004’te Somali’de kullanılmak üzere geliştirilmiştir. Halihazırda yaklaşık 15 örgütün ortaklığında küresel, bölgesel ve ulusal düzeylerde çalışmalarını sürdürmektedir. Entegre Gıda Güvenliği Evre Sınıflandırması’na ilişkin detaylı bilgi için ayrıca bkz. “IPC Overview and Classification System”, IPC, <https://www.ipcinfo.org/ipcinfo-website/ipc-overview-and-classification-system/en>, (Erişim tarihi: 10 Aralık 2024).

göre Gazze'deki nüfusun yüzde 49'u gıda güvensizliğinin 3. evresinde, yüzde 31'i 4. evresinde ve yüzde 6'sı da 5. evresindedir (Grafik 3). Aynı çalışmanın Kasım 2024-Nisan 2025 dönemi için öngördüğü rakamlara göre kriz evresi gıda güvensizliğinin yüzde 34'e, aciliyet evresinin yüzde 41'e ve yıkım evresinin de yüzde 16'ya yükselmesi beklenmektedir (Grafik 4).⁵¹ Bu sınıflandırmada ortaya çıkan en önemli göstergelerden biri Eylül-Ekim 2024 periyodunda nüfusun yaklaşık yüzde 86'sının 3. ve üzeri evrede yer aldığıdır. Bir diğer önemli gösterge ise Kasım 2024-Nisan 2025 döneminde 3. ve üzeri evrede yer alan Filistinlilerin oranının yaklaşık yüzde 91'e yükseleceğidir.

Grafik 4. Gazze'deki Gıda Güvensizliği Öngörüsü
(Kasım 2024-Nisan 2025, Yüzde)

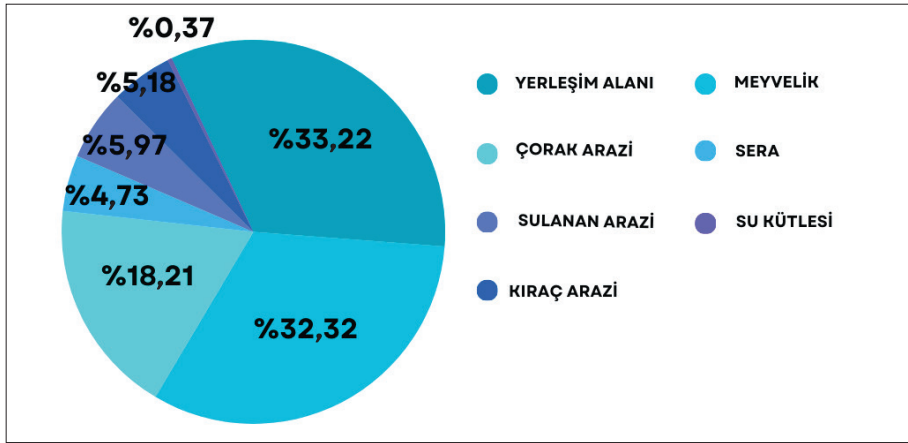
Kaynak: "Gaza Strip: IPC Acute Food Insecurity and Acute Malnutrition Special Snapshot".

İşgal devletinin Gazze'ye gönderilen insani yardımlara izin vermemesinin yanı sıra hava ve kara saldırıları sonucunda tarım alanları ve meyve bahçelerine zarar vermesi de benzer biçimde gıda güvensizliğinin artmasına yol açmıştır. Tahrip edilen tarım alanları ve meyve bahçelerinin önemini daha iyi anlayabilmek için Gazze'nin 7 Ekim öncesindeki arazi örtüsünün durumuna odaklanmak gerekmektedir. Toplam yüz ölçümü 365 kilometrekare olan Gazze'nin arazi örtüsünde yerleşim yerleri, meyvelik, çorak arazi, sera,

⁵¹ "Gaza Strip: IPC Acute Food Insecurity and Acute Malnutrition Special Snapshot", Entegre Gıda Güvenliği Evre Sınıflandırması, 17 Ekim 2024, <https://www.ipcinfo.org/ipc-country-analysis/details-map/en/c/1157985/?iso3=PSE>, (Erişim tarihi: 10 Aralık 2024).

sulanan arazi, kıraç arazi ve su kütleleri bulunmaktadır. Bu bağlamda FAO tarafından hazırlanan rapora göre Gazze'nin savaştan önceki arazi örtüsünün yüzde 32,32'lik kesimi meyvelik, yüzde 18,21'lik bölümü çorak arazi ve yüzde 33,22'lik kısmı da yerleşim alanından oluşmaktadır. Ek olarak Gazze'nin geriye kalan arazi örtüsünün yüzde 4,73'lük bölümü sera, yüzde 5,97'lik kısmı sulanan mahsul ve yüzde 5,18'lik alan ise kıraç arazidir. Nihayetinde geriye kalan yüzde 0,37'lik bölüm ise Gazze'deki mevcut su kütlelerine tekabül etmektedir (Grafik 5).⁵²

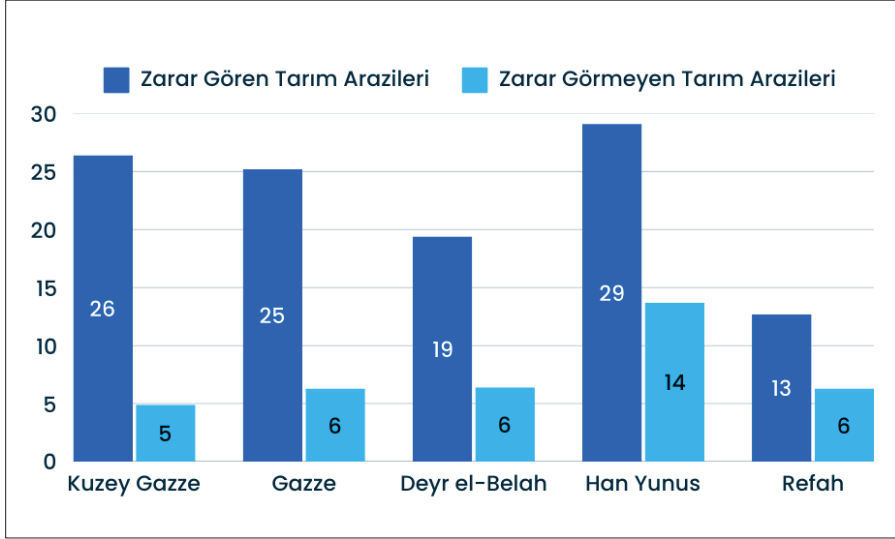
Grafik 5. Gazze'nin Arazi Örtüsü (2021, Yüzde)

Kaynak: *Impact of the May Conflict Escalation on the Agricultural Area in the Gaza Strip*, s. 14.

⁵² *Impact of the May Conflict Escalation on the Agricultural Area in the Gaza Strip*, (FAO Raporu, Roma: 2021), s. 14.

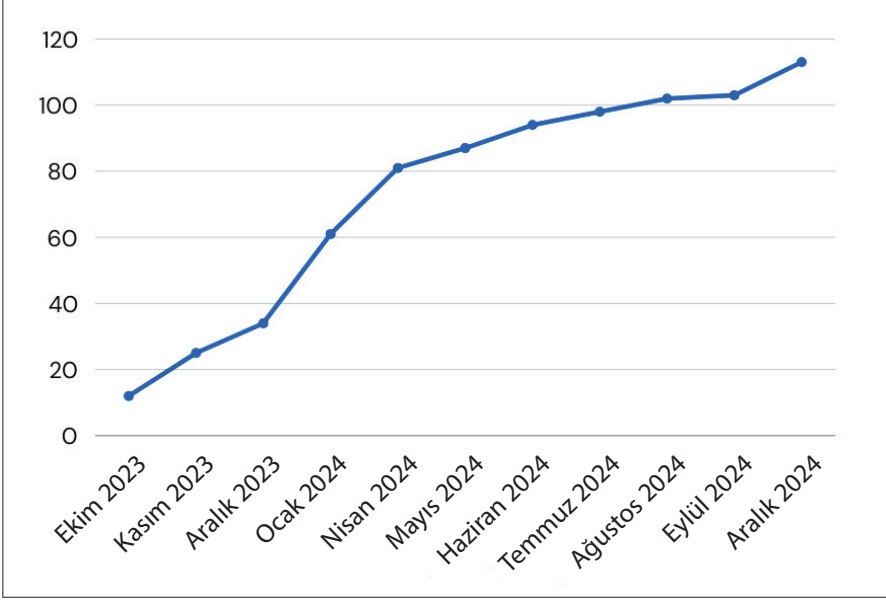
Grafik 6. Gazze’de Zarar Gören Tarım Arazilerinin Bölgesel Dağılımı (Aralık 2024, Kilometrekare)

Kaynak: “Occupied Palestinian Territory-Gaza Strip: Imaginary Analysis”.

Grafik 6’dan da anlaşıldığı üzere Gazze’de en fazla tarım alanına sahip bölge Han Yunus’tur. 2024 sonu itibarıyla Han Yunus’un mevcut 42,8 kilometrekarelik tarım alanının yaklaşık yüzde 69’una tekabül eden 29,1 kilometrekarelik bölümü işgal ordusunun saldırıları sonucunda zarar görmüştür. Öte yandan Kuzey Gazze oransal açıdan tarım alanlarının en fazla zarar gördüğü bölgedir. Bu bölgede bulunan 31,3 kilometrekarelik tarım arazisinin yaklaşık yüzde 84’ü zarar görmüştür. Geriye kalan bölgeler ele alındığında ise zarar gören tarım arazileri oranı Gazze kent merkezinde yüzde 80, Deyr el-Belah’ta yüzde 75 ve Refah’ta ise yüzde 67’dir. Böylece en az tarım alanına sahip bölge konumunda bulunan Refah’ın oransal açıdan da tarım alanlarının en az zarar gördüğü bölge olduğu söylenebilir.

Grafik 7. Gazze’de Zarar Gören Tarım Alanlarının Periyodik Artışı (Ekim 2023-Aralık 2024, Kilometrekare)

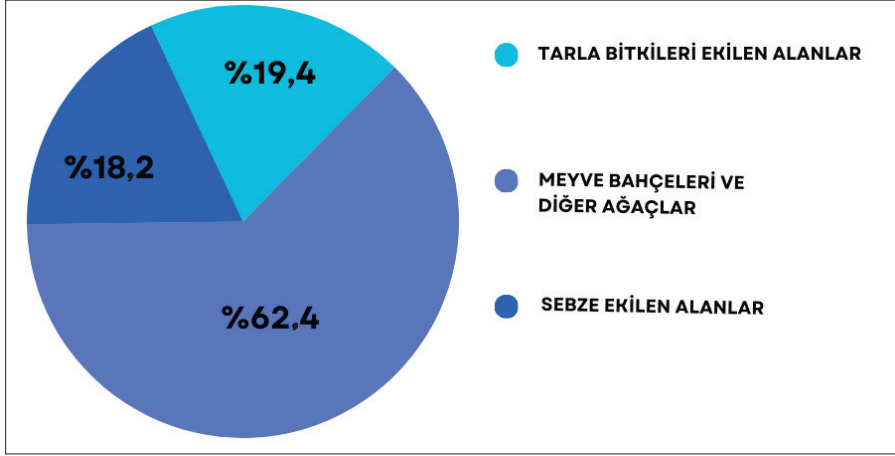

Kaynak: Yazarlar tarafından derlenmiştir.⁵⁴

Grafik 7’de Gazze’de zarar gören tarım alanlarının periyodik artışı görülmektedir. Bu minvalde 27 Ekim-11 Aralık arasında zarar gören tarım alanlarında yukarı yönlü hızlı bir ivmelenmenin olduğu söylenebilir. En hızlı artışın yaşandığı dönem ise Aralık 2023-Nisan 2024 arasındaki süreçtir. Aralık 2023’teki uydu görüntülerine göre zarar gören tarım arazilerinin toplamı 34 kilometrekareyken bu rakam Nisan 2024’te 81 kilometrekareye ulaşmıştır. Aralık 2024’e gelindiğinde ise 113 kilometrekarelik tarım arazisi tahrip edilmiştir. 28 Temmuz-30 Aralık arasındaki yaklaşık beş aylık süre zarfında zarar gören tarım alanında önemli bir artış meydana gelmemiştir. Söz konusu durum Gazze’ye yönelik saldırıların azaldığı anlamına gelmemektedir. Aksine saldırıların yoğunlaşmasıyla beraber işgal ordusunun Gazze’de kontrol altına aldığı toprak miktarının artması bu sonuca yol açmıştır.

⁵⁴ UNITAR ve UNOSAT’ın 27 Eylül 2023, 11 Kasım 2023, 11 Aralık 2023, 30 Ocak 2024, 24 Nisan 2024, 29 Mayıs 2024, 28 Haziran 2024, 28 Temmuz 2024, 27 Ağustos 2024, 26 Eylül 2024 ve 30 Aralık 2024 tarihli uydu görüntü analizleri temel alınarak hazırlanmıştır. İlgili verilere ulaşmak için bkz. <https://unosat.org>

Grafik 8. Gazze’de Zarar Gören Tarım Arazilerinin Sektörel Dağılımı (Aralık 2024, Yüzde)

Kaynak: “Damage to Cropland Categories Due to Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2024”.

FAO, UNITAR ve UNOSAT tarafından yapılan bir başka çalışma ise 7 Ekim 2023’ten itibaren zarar gören tarım alanlarını sektörel bazda ele almaktadır. Bu doğrultuda 20 Mayıs 2024’e kadar geçen süreçte zarar gören tarım alanlarının yüzde 61,9’unu meyve bahçeleri ve diğer ağaçların bulunduğu alanlar, yüzde 19,7’sini tarla bitkilerinin ekildiği alanlar ve geriye kalan yüzde 18,4’lük dilimi ise sebze ekilen alanlar oluşturmaktadır. Rakamlarla ifade etmek gerekirse zarar gören meyve bahçeleri yaklaşık 5 bin 233 hektar, sebze ekilen alanlar 1.675 hektar ve tarla bitkilerinin ekildiği alanlar ise 1.751 hektardır.⁵⁵ İlâveten Grafik 8’den de görüldüğü üzere FAO, UNITAR ve UNOSAT tarafından yapılan son bir çalışmada 31 Aralık 2024 itibarıyla soykırımcı devletin saldırılarından zarar gören tarım arazilerinin sektörel dağılımı şu şekildedir: meyve bahçeleri ve diğer ağaçlar 7 bin 43 hektar (yüzde 62,4), tarla bitkilerinin ekildiği alanlar 2 bin 187 hektar (yüzde 19,4) ve sebze ekilen alanlar 2 bin 63 hektar (yüzde 18,2).⁵⁶

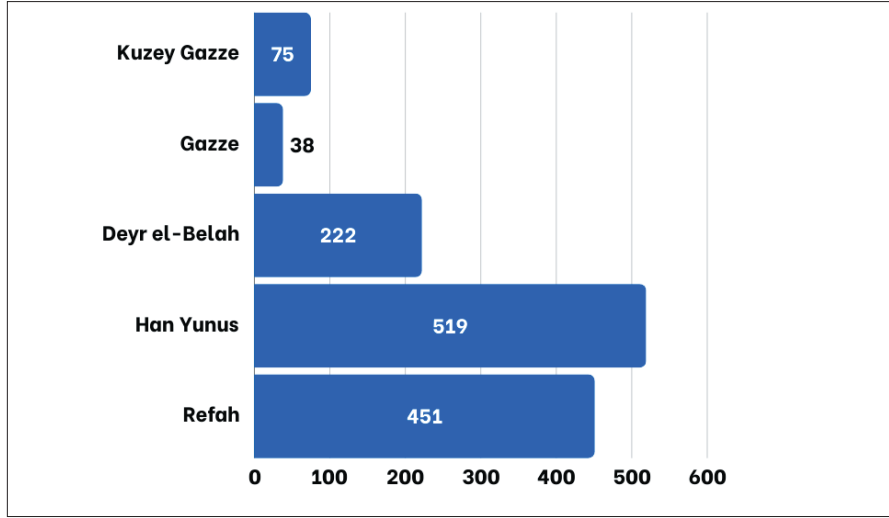
İsrail’in saldırıları neticesinde Gazze’de ciddi hasar gören bir başka tarımsal arazi de seralardır. 2021’de FAO tarafından hazırlanan rapora göre Gazze

⁵⁵ “Damage to Cropland Categories Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 20 May 2024”, FAO, UNITAR, ve UNOSAT, 1 Haziran 2024, <https://openknowledge.fao.org/items/68ce9691-18c1-4e05-a8f8-09d53a88c7fb>, (Erişim tarihi: 10 Aralık 2024).

⁵⁶ “Damage to Cropland Categories Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2024”, FAO, UNITAR ve UNOSAT, (Ocak 2025), <https://openknowledge.fao.org/items/00817415-31d0-41d7-aa41-6f107d5f04b6>, (Erişim tarihi: 27 Ocak 2025).

arazi örtüsünün yaklaşık yüzde 4,73'ü seralardan oluşmaktadır.⁵⁷ 2024'te ilgili kurum tarafından Siyonist yönetimin saldırılarının çevre ve tarım alanları üzerindeki etkisini değerlendiren raporda, seraların toplam kapladığı alan 1.276,6 hektar olarak belirtilmiştir.⁵⁸ Öte yandan FAO, UNITAR ve UNOSAT'ın birlikte hazırladığı bir başka çalışmaya göre ise sera alanlarının toplamı 1.305 hektardır.⁵⁹ Anlaşılacağı üzere sera bölgelerinin kapladığı alan konusunda farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu raporda karışıklığa yol açmamak adına işgal devletinin saldırılarının seralara etkisi FAO, UNOSAT ve UNITAR tarafından yapılan son çalışmalar ışığında ele alınmıştır.

Grafik 9. Gazze'deki Seraların Bölgesel Dağılımı (2023, Hektar)

Kaynak: "Damage to Greenhouses Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 23 April 2024".

Grafik 9'dan da anlaşıldığı üzere Gazze'nin sera bölgeleri Han Yunus ve Refah kentlerinde yoğunlaşmıştır. Han Yunus'ta yaklaşık 519 hektarlık sera alanı bulunurken Refah'ta ise bu alan 451 hektardır. Buna mukabil Gazze'nin kent merkezi ve Kuzey Gazze'de ise sera bölgelerinin kapladığı alan oldukça sınırlıdır.

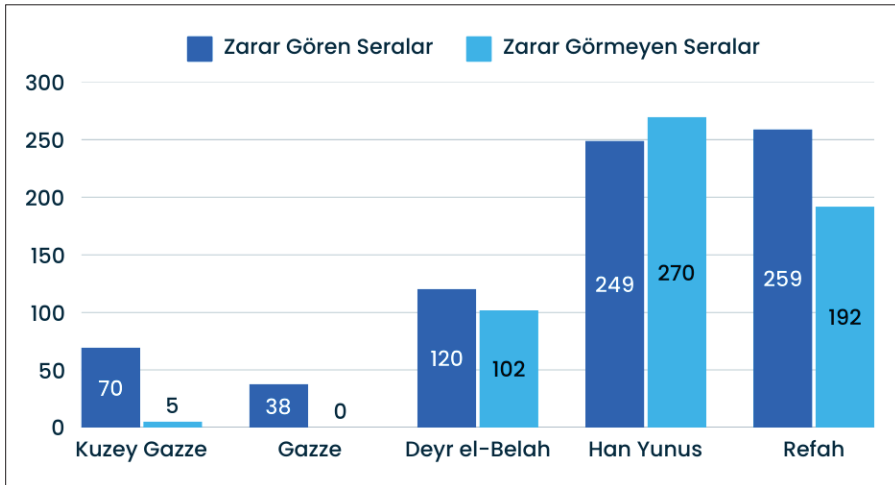
⁵⁷ *Impact of the May Conflict Escalation on the Agricultural Area in the Gaza Strip*, s. 14-15.

⁵⁸ *A Rapid Geospatial Damage Assessment of the 2023 Conflict in the Gaza Strip on Agricultural Land and Infrastructure*, s. 14.

⁵⁹ "Damage to Greenhouses Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 23 April 2024", FAO, UNITAR ve UNOSAT, (Mayıs 2024), <https://openknowledge.fao.org/items/63646fe1-6791-4a45-a526-25f44ab4cd57>, (Erişim tarihi: 13 Aralık 2024).

Grafik 10'da ise Gazze'de zarar gören sera bölgelerinin bölgesel dağılımı gösterilmektedir. 31 Aralık 2024 itibarıyla Gazze merkezinde seraların neredeyse tamamı (yüzde 99,9) ve Kuzey Gazze'deki seraların da büyük bir çoğunluğu (yüzde 92,9) işgal devletinin saldırıları sonucunda zarar görmüştür. Bunun yanı sıra Refah ve Deyr el-Belah bölgelerindeki seraların yarısından fazlası (yüzde 57,5 ve yüzde 54,2), Han Yunus'taki seraların ise yarıya yakını (yüzde 48,1) tahrip edilmiş durumdadır.⁶⁰ Gazze'nin tamamında yaklaşık 1.305 hektarlık sera varlığı ve bunun da yaklaşık olarak 737,1 hektarlık bölümünün zarar gördüğü göz önünde bulundurulduğunda şehirdeki seraların yaklaşık yüzde 56,5'inin zarara uğradığı söylenebilir.⁶¹

Grafik 10. Gazze'de Zarar Gören Seraların Bölgesel Dağılımı (Aralık 2024, Hektar)

Kaynak: "Damage to Greenhouses Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2024".

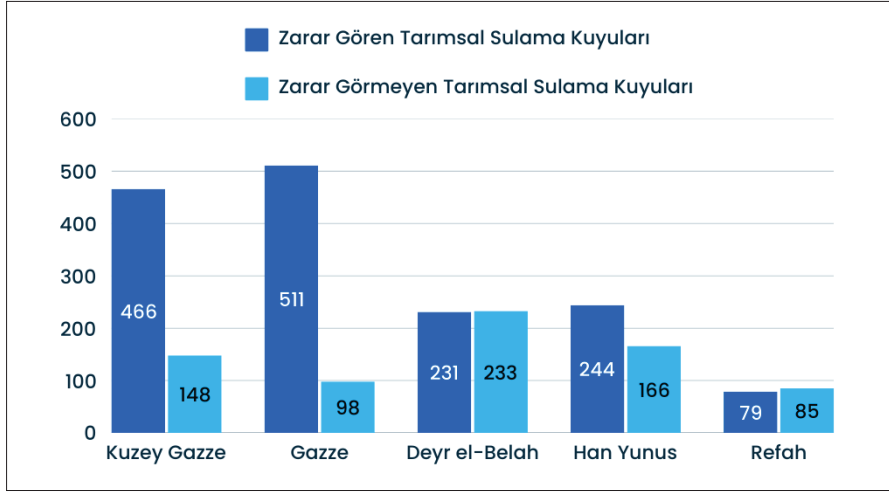
İşgal ordusunun saldırıları sonucunda Gazze'de hasar gören tarımsal altyapının bir diğer önemli unsurunu ise sulama kuyuları oluşturmaktadır. 7 Ekim öncesinde Gazze'de 2 bin 261 tarımsal sulama kuyusunun varlığı bilinmektedir. 31 Aralık 2023 itibarıyla bu kuyulardan 488'i işgal

⁶⁰ "Damage to Agricultural Wells Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2024", FAO, UNITAR ve UNOSAT, (Ocak 2025), <https://openknowledge.fao.org/items/09e7c2a2-6a31-4ac4-88c9-deb-023f14a10>, (Erişim tarihi: 27 Ocak 2025).

⁶¹ "Damage to Greenhouses Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2024", FAO, (Ocak 2025), <https://openknowledge.fao.org/items/5f74d78d-9abc-4612-9b78-bcb68219993f>, (Erişim tarihi: 27 Ocak 2025).

devletinin saldırıları sonucunda hasar görmüştür.⁶² FAO tarafından yapılan bir çalışmaya göre ise 20 Mayıs 2024 itibarıyla hasar gören tarımsal sulama kuyusu sayısı 1.049'a yükselmiştir. Ek olarak FAO, UNITAR ve UNOSAT tarafından yapılan nihai çalışmada ise 7 Ekim 2023-31 Aralık 2024 arasındaki yaklaşık on dört aylık süreci değerlendiren nihai çalışmada ise Gazze'de zarara uğrayan tarımsal sulama kuyusu sayısının 1.531'e yükseldiği tespit edilmiştir.⁶³ Aynı çalışmada Gazze'deki mevcut tarımsal sulama kuyularının yaklaşık yüzde 67,7'sinin işgal devletinin saldırıları sonucunda zarar gördüğü ifade edilmiştir.⁶⁴

Grafik 11. Gazze'de Zarar Gören Sulama Kuyularının Bölgesel Dağılımı (Aralık 2024, Adet)

Kaynak: "Damage to Agricultural Wells Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2024".

Grafik 11'de işgal ordusunun saldırıları sonucunda zarar gören sulama kuyularının bölgesel dağılımı gösterilmiştir. Grafikten de anlaşıldığı üzere Aralık 2024 itibarıyla sulama kuyusunun en fazla bulunduğu Kuzey Gazze'deki kuyuların en az yüzde 75,9'u tahrip edilmiştir. Öte yandan oransal bakımdan sulama kuyularının en fazla zarar gördüğü bölge ise yüzde 83,9'la

62 "Damage to Agricultural Wells Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2023".

63 "Damage to Agricultural Wells Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2024", FAO, UNITAR ve UNOSAT, (Ocak 2025), <https://openknowledge.fao.org/items/09e7c2a2-6a31-4ac4-88c9-deb-023f14a10>, (Erişim tarihi: 27 Ocak 2025).

64 "Damage to Agricultural Wells Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2024".

Gazze kent merkezidir. Tüm bunlara ilaveten Gazze'deki en az sulama kuyusunun bulunduğu bölge konumundaki Refah ise yüzde 48,2'yle oransal açıdan zararın en az gerçekleştiği yerdir.

Tarımsal sulama kuyularının yanı sıra Gazze'nin tarım altyapısını oluşturan önemli yapıların arasında ambarlar, tarımsal depolar ve çiftlik depoları bulunmaktadır. Bu yapılar arasında ambarlar tarım ürünlerinin depolanması amacıyla kullanılırken tarımsal depolar ise toptancılar tarafından tarım ürünlerin satışının gerçekleştirildiği mekanlardır. Öte yandan çiftlik depoları ise benzer şekilde tarım ürünlerinin depolanması amacıyla kullanılmakla birlikte zirai faaliyetlerde kullanılan malzeme ve ekipmanların da yer aldığı yapıları oluşturmaktadır.

İşgal devletinin saldırılarında zarar gören ambarlar, tarımsal yapılar bağlamında ilk olarak ele alındığında 7 Ekim öncesinde Gazze'de 1.043 ambarın bulunduğu bilinmektedir.⁶⁵ Bu ambarlardan 206'sı 2023'ün Aralık sonu itibarıyla,⁶⁶ 537'si ise 20 Mayıs 2024 itibarıyla tahrip edilmiştir.⁶⁷ Bununla birlikte FAO, UNITAR ve UNOSAT'ın 31 Aralık 2024 verilerini baz alan Ocak ayındaki çalışmasında 645 ambarın hasar aldığı belirtilmiştir (Grafik 12).⁶⁸ Bu son veriler Gazze'deki toplam ambar sayısı ile birlikte değerlendirildiğinde 7 Ekim sonrasında mevcut ambarların en az yüzde 61,8'inin tahrip edildiği söylenebilir.

Gazze'de toplamda 547 tarımsal depo bulunmaktadır.⁶⁹ 2023'ün Ekim sonu itibarıyla 76,⁷⁰ Mayıs 2024 itibarıyla da 256 tarımsal depo tahrip olmuştur.⁷¹ FAO, UNITAR ve UNOSAT tarafından yapılan son çalışmada ise 31 Aralık 2024 itibarıyla 318 tarımsal deponun büyük oranda kullanılamaz hale geldiği ifade edilmiştir (Grafik 12).⁷² Böylelikle 7 Ekim

65 *A Rapid Geospatial Damage Assessment of the 2023 Conflict in the Gaza Strip on Agricultural Land and Infrastructure*, s. 10.

66 "Overview of the Damage to Agricultural Land and Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2023", FAO, (Ocak 2024), <https://www.fao.org/geospatial/resources/detail/zh/c/1676364>, (Erişim tarihi: 17 Aralık 2024).

67 "Damage to Agricultural Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 20 May 2024".

68 "Damage to Agricultural Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2024".

69 *A Rapid Geospatial Damage Assessment of the 2023 Conflict in the Gaza Strip on Agricultural Land and Infrastructure*, s. 10.

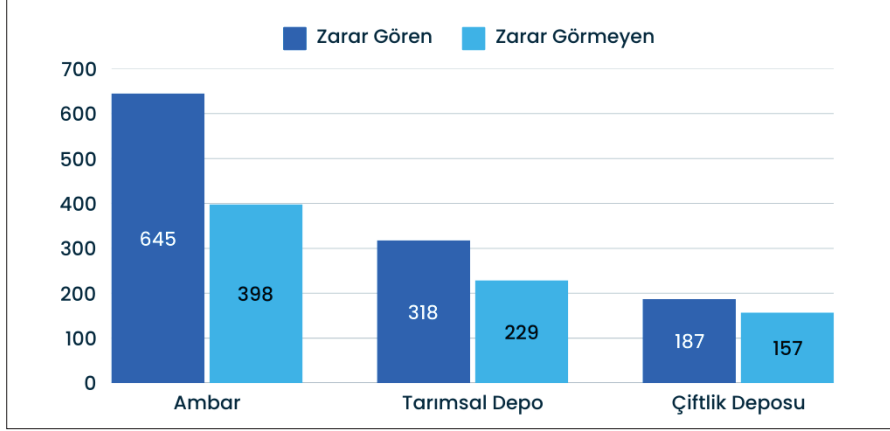
70 "Overview of the Damage to Agricultural Land and Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2023".

71 "Damage to Agricultural Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 20 May 2024".

72 "Damage to Agricultural Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2024".

öncesinde Gazze'deki toplam tarımsal depo sayısı göz önünde bulundurulduğunda mevcut depoların en az yüzde 58,1'i zarar görmüştür.

Grafik 12. Gazze'deki Ambarlar, Tarımsal Depolar ve Çiftlik Depolarının Durumu (Aralık 2024, Adet)

Kaynak: "Damage to Agricultural Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2024".

Gazze'deki üçüncü tarımsal yapı ise çiftlik depolarıdır. FAO'ya göre 2023 öncesinde Gazze'de 344 çiftlik deposu bulunmaktadır.⁷³ 2023'ün sonu itibarıyla mevcut çiftlik depolarının 30'u⁷⁴ zarar görürken Mayıs 2024'te bu rakam 143'e yükselmiştir.⁷⁵ FAO, UNITAR ve UNOSAT'ın paylaştığı son verilere göre ise soykırımın başlangıcından Aralık 2024'e kadar geçen süre içerisinde hasar gören çiftlik depolarının sayısı 187'dir (Grafik 12).⁷⁶ Böylece mevcut çiftlik depolarının en az yüzde 54,3'ünün işgal ordusu tarafından yok edildiği söylenebilir.

⁷³ *A Rapid Geospatial Damage Assessment of the 2023 Conflict in the Gaza Strip on Agricultural Land and Infrastructure*, s. 10.

⁷⁴ "Overview of the Damage to Agricultural Land and Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2023".

⁷⁵ "Damage to Agricultural Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 20 May 2024".

⁷⁶ "Damage to Agricultural Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2024".

HAYVANCILIK VE HAYVAN ÇİFTLİKLERİ

Gazze ekonomisinin sürdürülebilirliği ve Filistinlilerin gıda güvenliği için hayati önemi haiz sektörlerin başında hayvancılık gelmektedir. Gazze’de yaşam olasılığını mümkün merteye ortadan kaldırmak ve Gazzelilerin direncini olabildiğince kırmak adına işgal devletinin gerçekleştirdiği sistematik ve çok boyutlu soykırımda en çok hedef alınan yerlerin arasında büyükbaş, küçükbaş ve kanatlı hayvan çiftlikleri ilk sıralarda bulunmaktadır. Bunların yanı sıra ahırlar, hayvanat bahçeleri ve çeşitli sokak hayvanları da işgal devletinin saldırılarından önemli derecede etkilenmiştir. Bu doğrultuda raporun bu kısmında 7 Ekim sonrasındaki soykırım süresinde Gazze’nin zarar gören hayvancılık altyapısı ve saldırılar neticesinde telef olan sokak hayvanlarına değinilmiştir.

Hiç şüphesiz ki işgal ordusunun Gazze’deki hayvancılık sektörünü hedef alması bölgedeki gıda güvensizliğinin daha da derinleşmesine yol açtı. Çiftlikler ve ahırlara yönelik düzenlenen hava saldırıları Filistinliler üzerinde baskı oluşturarak onların zorla yerinden edilmelerine neden oldu. Bölgenin hayvancılık sektörüne ait bütün altyapısını yok etme gayretinde bulunan

Siyonist hükümet aynı zamanda teopolitik bir zaviyeden de hareket etti. Zira kara hareketinin başlama arifesinde Başbakan Netanyahu'nun ordu mensuplarına gönderdiği mektup, saldırganlık ve soykırımın teopolitik bağlamının anlaşılmasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Tarihsel süreçte Yahudileri yok etmek isteyen düşmanlara karşı verilen mücadele anlatısı üzerine kurgulanan mektupta Netanyahu benzer bir savaşın Hamas'a karşı yürütüleceğini vurguladı. Tarihsel ve dini atıfları mecz ederek söylemi inşa eden Netanyahu, mezkur ifadenin hemen ardından askerlerine ve komutanlarına "Amalek'in size ne yaptığını hatırlayın"⁷⁷ diyerek meselenin teopolitik yönünü öne çıkardı.

Netanyahu'nun mektubunda değindiği Amalekliler, Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat'ta İsraililere kötülük yapan bir topluluk olarak tanımlanmaktadır. Zira İsraililer Mısır'dan çıkış yaptıkları esnada Amalekliler onlara karşı koymaya çalışmıştır. Bu sebepten ötürü Tevrat, İsraililer ve Amalekliler arasında geçen bir savaştan bahsetmektedir.⁷⁸ Ancak Tevrat'ta anlatıldığı üzere Yehova'nın İsraililere verdiği emir Amalek toplumunun tüm varlığıyla yok edilmesi gerektiği üzerinedir. Bu bağlamda 1. Samuel kitabında Yehova'nın emri şu şekilde ifade edilmektedir: "Şimdi git, Amaleklilere saldır. Onlara ait her şeyi tümüyle yok et, hiçbir şeyi esirgeme. Kadın erkek, çoluk çocuk, öküz, koyun, deve, eşek, hepsini öldür."⁷⁹ Netanyahu'nun mektubu Tevrat'ta geçen bu ifadelerle birlikte değerlendirildiğinde işgal ordusunun Gazze'de nefes alan her türden canlıyı hedef alacağı anlaşılmaktadır.⁸⁰

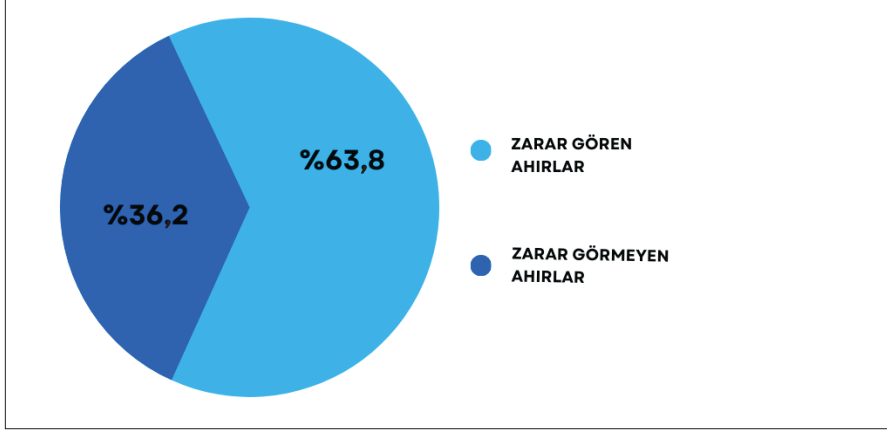
77 "Letter from PM Netanyahu to Our Soldiers and Commanders in the Swords of Iron War Prime Minister's Office", Prime Minister's Office, 3 Kasım 2023, <https://www.gov.il/en/pages/spoke-pmo031123>, (Erişim tarihi: 20 Aralık 2024).

78 Mahmud Nana, *Yabudi Tarihi*, çev. D. Ahsen Batur, (Selenge Yayınları, İstanbul: 2019), s. 125.

79 "1. Samuel 15/3 Tevrat", *Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil)*, (Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul: 2016).

80 Netanyahu'nun Amalek söylemini daha önce de kullandığı görülmektedir. 2009'da başbakan olduktan sonra ABD'yi ziyaret ederek Amerikan Başkanı Barack Obama ile İran'ın nükleer programı üzerine bir görüşme gerçekleştirmiştir. Netanyahu'nun İran'ın nükleer silahlanma konusundaki derin endişesi fark edildiğinde ekibinden birine bu durumun nedeni sorulur ve alınan cevap "Amalek"le ilişkilendirilir. Bkz. Jeffrey Goldberg, "Israel's Fears, Amalek's Arsenal", *The New York Times*, 17 Mayıs 2009.

Grafik 13. Gazze'deki Ahırların Durumu (Aralık 2024, Yüzde)

Kaynak: Yazarlar tarafından FAO, UNOSAT ve UNITAR verilerinden derlenmiştir.

Bahsedilen ekonomik ve teopolitik zaviye doğrultusunda ilk olarak işgal ordusunun ahırlara yönelik saldırıları üzerinde durulmalıdır. Bu bağlamda İşgal devletinin 7 Ekim'den sonra uygulamaya başladığı sistematik soykırımın öncesinde Gazze'deki ahır sayısının 436 olduğu bilinmektedir. 2023 sonu itibarıyla bu ahırlardan 94'ü zarar görmüştür.⁸¹ Bunun yanı sıra FAO tarafından elde edilen Mayıs 2024 verilerine göre zarar gören ahır sayısı 194'e yükselmiştir.⁸² İlaveten FAO, UNITAR ve UNOSAT tarafından yapılan son çalışmada ise 31 Aralık 2024 itibarıyla Gazze'de tahrip olan ahır sayısı 278'e ulaşmıştır.⁸³ Geçtiğimiz Aralık ayına ait veriler göstermektedir ki işgal ordusu soykırım sürecinde Gazze'deki ahırların yaklaşık yüzde 63,8'ine ciddi zarar vermiş ve bu ahırlardaki çok sayıda hayvanı katletmiştir (Grafik 13).

Tablo 1'de 7 Ekim öncesinde türlerine göre mevcut çiftlik sayıları gösterilmiştir. FAO, UNITAR ve UNOSAT tarafından yapılan bir çalışmaya göre 31 Aralık 2024 itibarıyla işgal ordusunun Gazze'de yürüttüğü hayvan katliamında 81 süt çiftliği, 502 küçükbaş hayvan çiftliği, 19 hindi çiftliği ve 33 tavşan çiftliği zarar görmüştür. Bu duruma ilaveten yine aynı tarih itibarıyla büyükbaş hayvan çiftliklerinin 11'i, tavuk çiftliklerinin 625'i ve son

81 *A Rapid Geospatial Damage Assessment of the 2023 Conflict in the Gaza Strip on Agricultural Land and Infrastructure*, s. 10; "Damage to Agricultural Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2023", FAO, (Ocak 2024), <https://openknowledge.fao.org/items/4e4bae47-8186-4bd5-afbc-15aacd0c1237>, (Erişim tarihi: 25 Aralık 2024).

82 "Damage to Agricultural Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 20 May 2024".

83. "Damage to Agricultural Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2024".

olarak güvercin ve diğer kuş çiftliklerinin ise 85'i işgalciler tarafından tahrip edilmiştir (Grafik 14 ve 15).⁸⁴

Tablo 1. Gazze'deki Çiftliklerin Sayıları (Adet)

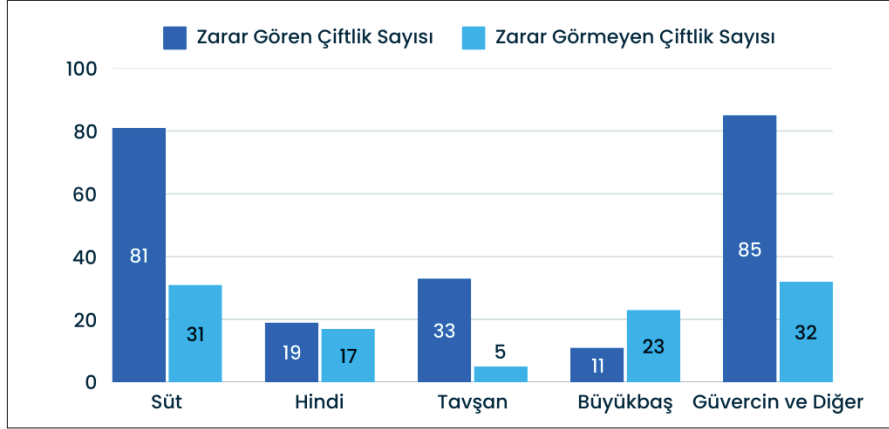
ÇİFTLİK TÜRÜ	ÇİFTLİK SAYISI
Süt	112
Küçükbaş	793
Hindi	36
Tavşan	38
Büyükbaş	34
Güvercin ve Diğer	117
Tavuk	1.117

Kaynak: *A Rapid Geospatial Damage Assessment of the 2023 Conflict in the Gaza Strip on Agricultural Land and Infrastructure*, s. 10.

Hayvan çiftliklerine ilişkin eldeki mevcut verilerin oransal dağılımı dikkate alındığında en fazla zarara uğrayan çiftlik türü tavşan çiftlikleridir. Bu bağlamda tavşan çiftliklerinin en az yüzde 86,8'i işgal ordusunun saldırıları neticesinde yok edilmiştir. Tavşan çiftliklerinin ardından yüzdelik dilim açısından zararın en fazla olduğu ikinci çiftlik türü ise yüzde 72,6'lık oranla güvercin ve diğer kuş çiftliklerdir. Bununla birlikte yüzde 32,4'lük oranla en az zarar gören çiftlik türü ise büyükbaş hayvanlara aittir. Öte yandan mevcut veriler ekseninde süt çiftliklerinin yüzde 72,3'ü; küçükbaş hayvan çiftliklerinin yüzde 63,3'ü; hindi çiftliklerinin yüzde 52,7'si ve son olarak tavuk çiftliklerinin yüzde 55,9'u işgal ordusunun saldırıları sonucunda büyük oranda işlevini yitirmiştir.

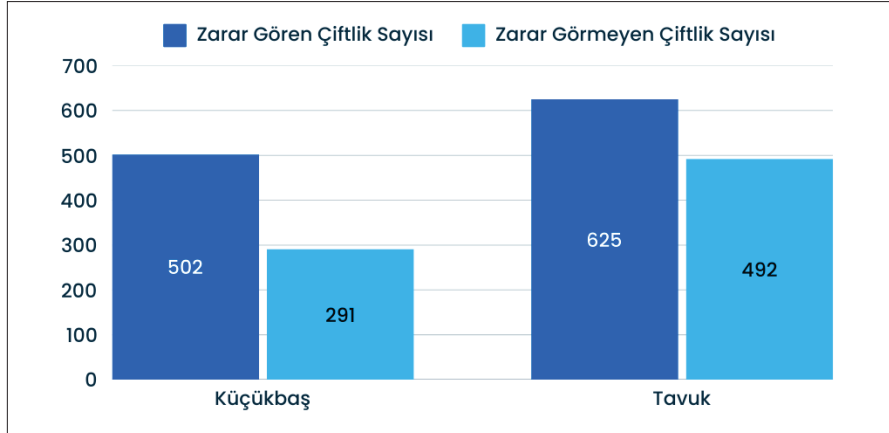
⁸⁴ "Damage to Agricultural Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2024".

Grafik 14. Gazze'deki Çiftliklerin Durumu (Aralık 2024, Adet)

Kaynak: Yazarlar tarafından FAO, UNOSAT ve UNITAR verilerinden derlenmiştir.

Grafik 15. Gazze'deki Küçükbaş ve Tavuk Çiftliklerinin Durumu (Aralık 2024, Adet)

Kaynak: Yazarlar tarafından FAO, UNOSAT ve UNITAR verilerinden derlenmiştir.

Tablo 2'de işgal devletinin soykırım hareketi sonucunda zarar gören çiftliklerin periyodik dağılımı gösterilmiştir. Bu bağlamda Siyonist yönetimin saldırıları sonucunda en yoğun zararın gerçekleştiği dönem 16 Şubat-20 Mayıs 2024 arasıdır. Öte yandan saldırılardan zarar gören çiftliklerin sayısının azaldığı dönemler de olmuştur. Örneğin 1 Ocak-15 Şubat ve 21 Mayıs-1 Eylül 2024 dönemlerinde söz konusu azalmanın yaşandığı söylenebilir. Bu durumun ortaya çıkmasındaki temel neden ise işgal ordusunun Gazze içindeki hareket alanının genişlemesi ve kontrol altına alınan bölgelerin sayısının artmasıdır. Do-

layısıyla geriye kalan çiftliklerin bir bölümünün işgalciler tarafından kontrol altına alındığı ve bu çiftliklere zarar verilmediğini belirtmek yerinde olacaktır.⁸⁵ Nihayetinde soykırım sürecindeki saldırıları sonucunda Gazze'deki 2 bin 247 çiftliğin 1.356'sı yararlanılamaz hale getirilmiştir. Bu doğrultuda mevcut veriler ışığında Grafik 16'da da belirtildiği üzere Gazze'deki çiftliklerin en az yüzde 60,3'ü işgal ordusunun saldırıları sonucunda hasar almıştır.

Tablo 2. Gazze'de Zarar Gören Çiftlik Sayısının Periyodik Dağılımı (7 Ekim 2023-31 Aralık 2024, Adet)

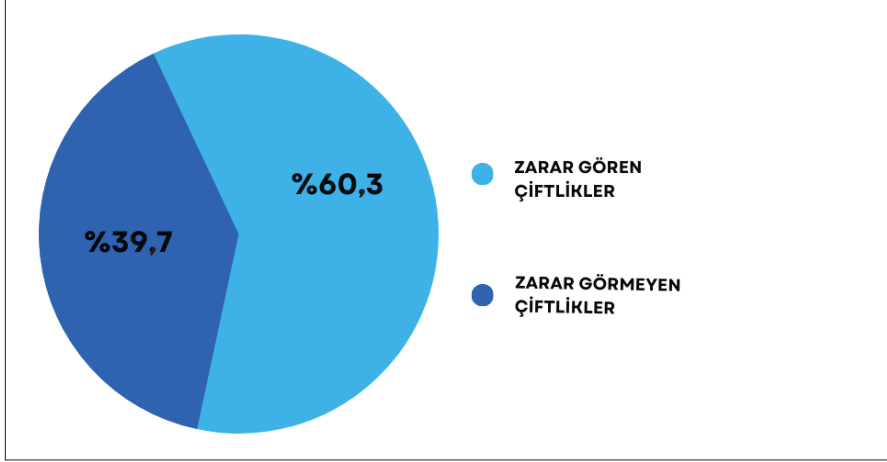
	7 EKİM 31 ARALIK 2023	1 OCAK 15 ŞUBAT 2024	16 ŞUBAT 20 MAYIS 2024	21 MAYIS 1 EYLÜL 2024	2 EYLÜL 31 ARALIK 2024	TOPLAM
Süt	20	6	24	9	22	81
Küçükbaş	149	54	194	30	75	502
Hindi	5	2	8	0	0	19
Tavşan	9	2	12	5	5	33
Büyükbaş	5	0	4	2	0	11
Güvercin ve Diğer	29	13	33	5	5	85
Tavuk	172	63	149	54	187	625

Kaynak: Yazarlar tarafından FAO, UNITAR ve UNOSAT verilerinden derlenmiştir.⁸⁶

⁸⁵ Tam da bu bağlamda, Tevrat'a ve teopolitik zaviyeye yeniden referans vermekte yarar vardır. Zira bu raporda değinildiği üzere Yehova İsraililere Amalek toplumunun her şeyiyle yok edilmesini emretmişti. Yehova'nın buyruğunu yerine getirmek için Amalek toplumunun üzerine giden Kral Saul, bu emrin aksinde hareket ederek Yehova'nın ve Samuel'in hiddetlenmesine yol açar. Zira Saul ve adamları Amalek halkını kılıçtan geçirmesine rağmen koyunları, davaları ve sığırları yanlarında getirirler. Bu durum 1. Samuel Kitabı 15/9'da şu şekilde ifade edilir: "Ne var ki Saul ile adamları Agak'ı ve en iyi koyunları, sığırları, besili danaları, kuzuları –iyi olan ne varsa hepsini– esirgediler. Bunları tümüyle yok etmek istemediler. Ancak değersiz ve zayıf ne varsa hepsini yok ettiler." Tevrat'ta anlatılan bu hadise, Netanyahu'nun Amalek toplumunu Filistinlilere benzetmesiyle birlikte değerlendirildiğinde, işgal ordusunun Gazze'de kontrol altında tuttuğu hayvan çiftliklerinin neden tamamına zarar vermediğini bir düzeye kadar açıklamaktadır. Bkz. "Tevrat 15/9 Tevrat", *Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil)*.

⁸⁶ İlgili veriler için ayrıca bkz. *A Rapid Geospatial Damage Assessment of the 2023 Conflict in the Gaza Strip on Agricultural Land and Infrastructure*; "Agricultural Damage Assessment in the Gaza Strip from October 7th 2023 to September 1st 2024"; "Damage to Agricultural Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2023"; "Damage to Agricultural Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 20 May 2024"; "Overview of the Damage to Agricultural Land and Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2023"; "Damage to Agricultural Infrastructure Due to the Conflict in the Gaza Strip as of 31 December 2024".

Grafik 16. Gazze'deki Çiftliklerin Durumu (Aralık 2024, Yüzde)

Kaynak: Yazarlar tarafından FAO, UNOSAT ve UNITAR verilerinden derlenmiştir.

Gazze'yi tamamen insansızlaştırmak ve Filistinlilere ait her şeyi yok etmek isteyen işgal ordusu yürüttüğü katliamın şiddetini artırarak hayvanat bahçeleri, at çiftlikleri, hayvan barınaklarındaki bakıma muhtaç canlıları ve sokak hayvanlarını da hedef almıştır. Gazze ekonomisinde ve bölgenin gıda güvenliğinin sağlanmasında herhangi bir rol oynamayan bu canlıların dahi Siyonist yönetimin hedefinde olması Gazze'deki vahşetin boyutlarını ortaya koymaktadır. Bu sebepten ötürü raporda katliama maruz kalan hayvanlara da yer verilmiştir.

Bünyesinde aslan, kaplan, geyik, papağan ve maymun gibi çeşitli türleri barındıran Gazze hayvanat bahçeleri işgal devletinin 2007'den beri uyguladığı ablukanın kurbanları arasında yer almaktadır. Zira hayvanların bakımı için gereken tıbbi malzemelerin tedarik edilememesinden ötürü hayvanların sağlığı olumsuz etkilenmiş ve yaşamları son bulmuştur. Abluka döneminde işgal devleti tarafından Gazze'ye düzenlenen hava operasyonlarında hayvanat bahçeleri de hedef alınmıştır.⁸⁷ Bu duruma ilaveten Gazze'deki hayvanat bahçesi bakıcılarının belirttiğine göre bu saldırılar hayvanların psikolojisini etkilemiş ve dişi hayvanların doğurganlık oranlarını da azaltmakla birlikte yeni doğan canlıların yaşamlarını sürdürme olasılıklarını azaltmıştır. Örneğin Gazze'de bulunan Nema et-Terfihiyye Hayvanat Bahçesi'nde doğan 15 yavru aslan tıbbi imkansızlıklardan ötürü

⁸⁷ "Israeli Troops Shot and Killed Zoo Animals", Gulf News, 25 Ocak 2009, <https://gulfnews.com/world/mena/israeli-troops-shot-and-killed-zoo-animals-1.46837>, (Erişim tarihi: 10 Aralık 2024).

yaşamını yitirmiştir. Ek olarak hava saldırıları sonucunda Gazze’de bulunan hayvanat bahçelerinin birçoğu zarar görmüş ve kapanmıştır.⁸⁸ Kısaca özetlemek gerekirse işgal devletinin uyguladığı abluka canlı cansız bütün varlıkların etkilenmesine neden olmuştur.

Ablukadan ciddi bir şekilde etkilenen Gazze hayvanat bahçelerindeki mevcut canlılar 7 Ekim sonrasında açlık ve susuzlukla karşı karşıya gelmiştir. Örneğin Refah’ta bulunan bir hayvanat bahçesinde aslanlar ve kaplanlar aç ve susuz halde içinde buldukları kafeslerde hayatlarını sürdürürken yeni doğan canlılar ise hayatta kalmayı başaramamıştır. Her ne kadar hayvanların tahliye edilmesi gündeme gelse de hayvanları taşıyacak uygun ekipmanın bulunmaması ve hayvanlara nezaret edecek ekibin işgal ordusunun saldırılarından dolayı can güvenliğinden yoksun oluşu tahliyenin gerçekleşmemesine neden olmuştur.⁸⁹ İlâveten Refah Hayvanat Bahçesi’nde bulunan dört maymun yaşamını yitirirken bir maymun ise açlık ve kıtlık nedeniyle oldukça zayıf bir duruma düşmüştür.⁹⁰

Refah Hayvanat Bahçesi işgal ordusunun saldırılarından korunmaya çalışan Filistinlilere ev sahipliği de yapmıştır. Söz konusu hayvanat bahçesinin sahibi Adel Gomaa hayvanlarla birlikte yaşadıklarını ifade ederken şu sözleriyle işgal hava kuvvetleri ve hayvanlar arasındaki farkı açıklamıştır: “Hayvanlarla birlikte yaşamak, savaş uçaklarının sunduğundan çok daha merhamet dolu bir hayat vad ediyor.”⁹¹

Hayvanat bahçelerinin dışında işgal ordusunun hedef aldığı bir diğer yapı ise Gazze’deki at çiftlikleridir. Gazze Binicilik Federasyonu yetkilisi Ebu Şeria’nın aktardığına göre Gazze’de mevcut at çiftliklerinin büyük bir çoğunluğu işgal ordusunun saldırıları sonucunda yok olmuştur. Çiftliklerdeki atların yaklaşık yüzde 90’ının katledildiğini aktaran Ebu Şeria, kalan atların ise kayıp olduğunu ifade etmiştir.⁹² Bundan da anlaşıldığı üzere işgal devleti

88 “İsrail Ablukasının Kurbanı Olan Hayvanlar”, Anadolu Ajansı, 14 Mayıs 2016.

89 Hosni Nedim ve Ekrem Biçeroğlu, “İsrail Kuşatması Nedeniyle Refah Hayvanat Bahçesi’nde Mahsur Kalan 3 Aslan da Kurtarılmayı Bekliyor”, Anadolu Ajansı, 25 Mayıs 2024.

90 Söz konusu maymunun görüntüleri için bkz. “Photos: Hunger Hits Displaced Palestinians and Animals in Gaza Zoo”, Aljazeera, 4 Ocak 2024; Hayvanat bahçelerindeki diğer hayvanların durumunu gösteren fotoğraflar için bkz. “İsrail Saldırıları Gazze’deki Hayvanat Bahçesini Olumsuz Etkiledi”, Anadolu Ajansı, 2 Ocak 2024.

91 Mohammed Salem ve Bassam Masoud, “Hunger Hits Animals and People Alike at Gaza Zoo”, Reuters, 1 Ocak 2024.

92 Hadeel Gherbawi, “Gaza’s Animals Not Spared from War, Suffer Starvation, Trauma and Diseases”, Al-Monitor, 24 Mart 2024, <https://www.al-monitor.com/originals/2024/03/gazas-animals-not-spared-war-suffer-starvation-trauma-and-diseases>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2024).

Gazze’de herhangi bir şekilde hedef ayırt etmeksizin yaşam emaresi gösteren tüm canlılara yönelik katliamlarını sürdürmektedir.

İşgal ordusu Gazze’de düzenlediği saldırılarda barınaklar ve kafeslerde yaşayan sokak hayvanlarını da hedef almıştır. Hayatta kalan canlılar ise açlık, susuzluk ve tıbbi desteğin yokluğunda hayatta kalma mücadelesi vermektedir. Öte yandan hayvanlardan kaynaklanan kuduz, ekinokok, layşmanyaz (*leishmaniasis*), sıtma ve uyuz gibi hastalıklar yaygınlaşarak halihazırda birçok hastalığın yaygın olduğu Gazze’de yeni türlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.⁹³

İşgal ordusunun kara saldırısına başlaması Gazze’nin lisanslı tek hayvan barınağı kurumu olan Sulala Hayvan Kurtarma’nın da zorla yerinden edilmesine neden olmuştur. 2006’dan beri Gazze’nin kuzeyinde faaliyetlerini sürdüren Sulala 7 Ekim öncesinde yaklaşık 400 sokak hayvanının beslenmesi ve tedavisi noktasında yardım ve destek sunmaktaydı. İşgal ordusunun harekete geçmesinin ardından bölgeden ayrılmak durumunda kalan hayvanseverler Gazze’nin Nuseyrat bölgesinde benzer bir tesis kurarak yaralı sokak hayvanlarının tedavilerini ve bakımlarını sürdürmektedir.⁹⁴

Gazze’deki hayvanların katliamına ilişkin uluslararası medya kuruluşlarına yansıyan çeşitli görüntüler vahşetin boyutunun anlaşılması noktasında önem arz etmektedir. Bu bağlamda işgalci bir askerin metruk ve yıkık binalar arasında gezinen koyunları keskin nişancı tüfeğiyle vurması⁹⁵ ve at arabasıyla güvenli bölge arayışındaki Gazzeli sivillerin silahlı insansız hava araçları (SİHA) ile hedef alınması bu duruma örnek teşkil etmiştir. Tüm bunlar Gazze’de hareket eden, nefes alan ve herhangi bir yaşam emaresi gösteren tüm canlıların işgal ordusu saldırılarının hedefinde olacağını göstermiştir.

93 Gazze’deki sokak hayvanlarının hastalık taşıma ihtimalinden ötürü işgal ordusu ve işgal devletinin sağlık bakanlığı hayvanların Gazze sınırlarından öteye taşınması konusunda yasak koymuşlardır. Bkz. Canaan Lidor, “Citing Health Concerns, Health Ministry Warns against Bringing in Pets from Gaza”, *The Times of Israel*, 14 Şubat 2024.

94 Marion Fernando, “A Gaza Shelter’s Mission to Rescue Lost Pets and Stray Animals amid War”, *TRT World*, 2024; Dana Hourany, “How Sulala Animal Rescue Shelter Saves Gaza’s Petrified Pets”, *The New Arab*, 13 Şubat 2024, <https://www.newarab.com/features/how-sulala-animal-rescue-shelter-saves-gazas-petrified-pets>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2024); Jennifer Bell, “Amid Gaza Turmoil, Volunteers Fight to Save Abandoned Pets and Lost Animals”, *Al Arabiya English*, 18 Temmuz 2024, <https://english.alarabiya.net/News/middle-east/2024/07/18/amid-gaza-conflict-volunteers-fight-to-save-abandoned-pets-and-lost-animals>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2024).

95 “Israeli Snipers Target Sheep in Gaza”, *Aljazeera*, 7 Şubat 2024.

SONUÇ

İnsanlık tarihinin en kanlı ve yıkıcı katliamlarının 7 Ekim 2023'ten beri gerçekleştiği Gazze'de Netanyahu hükümeti, Filistinlilerin kendi topraklarında yaşamasını imkansız kılmak adına din referanslı bir soykırım stratejisini tüm dünyanın gözü önünde sürdürmektedir. Tevrat ve diğer kutsal metinlerden yapılan çıkarımlarla katliamları meşrulaştıran Siyonist yönetim Gazze'de hiçbir ahlaki, hukuki ve insani değeri önemsemeksizin saldırganlığın düzeyini günbegün artırmaktadır.

Aksa Tufanı Operasyonu'nun gerçekleştirdiği meydan okumanın yol açtığı psikolojik travma ve küresel alanda kaybedilen dokunulmazlık, işgal devleti karar alıcılarını görülmemiş düzeyde hırçınlaştırdığı gibi devletin geleneksel yayılmacılığını da pekiştirdi. Başbakan Netanyahu ve kabinesinin radikal üyeleri, Yahudi şeriatını merkeze alarak zamanı hızlandırıcı bir tavırla, Gazze'deki savaş suçlarını, insanlığa karşı suçları ve insan hakkı ihlallerini işlemeye devam etti. Yaş ve cinsiyet ayrımının gözetilmediği bu süreçte işgal ordusu unsurlarınca tüm Gazzeliler potansiyel tehdit yaftalamasıyla hedef alındı. İnsanlık tarihinin en büyük vahşetlerinin birine tanıklık edilirken sadece insanların değil beraberinde

Gazze’de yaşam emaresi gösteren her şeyin ve gündelik hayatı kolaylaştıran tüm altyapı ve üstyapının yok edildiği bir gerçeklik ortaya çıktı.

Uluslararası toplumun bu histerik saldırganlığı durdurma iradesizliğinden cesaret bulan Tel Aviv yönetimi, Gazze’deki stratejik mağlubiyetin karşılığında bu bölgeyi hayatı idame ettirme olanaklarından yoksun bırakma yolunu tercih etti. Özellikle Gazzelilerin Yahudilerin kadim düşmanı Amalek halkıyla ilişkilendirilmesi, Siyonist yönetimin yıkıcı saldırılarını meşrulaştırmasına dayanak sağladı. Gazze’deki su kuyuları ve su dağıtım şebekesini doğrudan hedef alan işgal ordusu şehirdeki Filistinlilerin temiz suya erişimini bu yolla engelledi. Tarım alanları ve tarımsal yapıların tahrip edilmesini önceleyen Netanyahu yönetimi Gazze’de gıda güvensizliği krizini derinleştirerek, Filistinlileri katliamların yanında açlıkla da tehdit ederek tehciye zorladı. Kutsal anlatılardan ilham alarak Gazze’nin hayvan çiftliklerine saldırarak canlıları yok eden işgal devletinin yöneticileri, barınaklarda yaşayan bakıma muhtaç hayvanların dahi hedef alınmasına izin vererek şehirde nefes alan hiçbir canlıyı hayatta bırakmama niyetini izhar etti.

Gazze’deki soykırımın boyutlarının farklı veçhelerle ele alındığı bu raporda Siyonist yönetimin dini referans ve motiflerle agresif yayılcı stratejisini ve gerçekleştirdiği katliamlarını nasıl meşrulaştırdığı gözler önüne serilmiştir. Bu bağlamda Filistinlilerin mutlak öteki şeklinde tanımlanarak katledilmesinin yanında Gazze’nin yeniden inşasını neredeyse imkansız kılacak düzeyde bir çevre ve mekan yıkımının gerçekleştirildiği resmi makamların yayımladığı veriler aracılığıyla bu raporda açıkça ortaya koyulmuştur. Tam da bu noktada işgalci ve soykırımcı İsrail devletinin insana, diğer canlılara ve çevreye verdiği zararlar nedeniyle sadece Filistinlilerin değil aynı zamanda tüm insanlığın geleceği için büyük tehdit oluşturduğunu vurgulamak yerinde olacaktır.

MUHAMMED HÜSEYİN MERCAN

2017'de İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler programında “İslami Hareketin Kurumsallaşma Sorunu Işığında Müslüman Kardeşler Teşkilatı” başlıklı tez çalışması ile doktora derecesini aldı. Halihazırda Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapan Mercan; Ortadoğu siyaseti, İslami hareketler ve Türk dış politikası üzerine çalışmalar yapmaktadır. Bu alanda ulusal ve uluslararası düzeylerde çeşitli akademik makaleler kaleme alan Mercan'ın *Suriye: Rejim ve Dış Politika ve Müslüman Kardeşler'in Yükselişi ve Düşüşü* başlıklı iki kitabı ile *Transformation of the Muslim World in the 21st Century, Orta Doğu'nun Ekonomi Politikası* (Taha Eğri ile) ve *Arap Ayaklanmalarını Yeniden Düşünmek* (Mesut Özcan ile) başlıklarını taşıyan derleme kitapları bulunmaktadır. Mercan İngilizce, Arapça ve temel düzeyde İbranice bilmektedir.

HASAN İLKBAHAR

2019'da Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans eğitimini tamamladı. 2021'de ise Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler programında “Hydro-Hegemony and the Egyptian Foreign Policy: A Comprehensive Study on Egypt's Nile River Strategy” başlıklı tez çalışmasıyla yüksek lisans derecesini aldı. Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler programında İsrail'in su politikasına dair doktora çalışmasını sürdüren İlkbahar aynı zamanda Düzce Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. İlkbahar'ın çalışma alanları arasında uluslararası ilişkiler teorileri ve hidropolitik, Ortadoğu'da sınıraşan sular, sınıraşan akiferler ve İslam dininin çevre yaklaşımı bulunmaktadır.

GAZZE SOYKIRIMININ ÖTEKİ YÜZÜ Su Kaynakları, Tarım Alanları ve Hayvan Çiftlikleri

MUHAMMED HÜSEYİN MERCAN, HASAN İLKBAHAR

Bu raporda İsrail'in din referanslı yürüttüğü soykırımın farklı boyutları üzerine odaklanılmaktadır. 7 Ekim 2023'ten itibaren geride kalan zaman zarfında resmi açıklamalara göre yaklaşık 50 bin Filistinliyi katleden Siyonist yönetimin Gazze'de sürdürülebilir bir yaşam imkanı bırakmamak adına yaptığı yıkım ve verdiği zarar detaylı şekilde tartışılmaktadır. FAO, UNOSAT, FMİB ve Filistin Su Otoritesi gibi resmi makamların verilerinden yararlanılan raporda Gazze'deki soykırımın öteki yüzü ele alınmaktadır. Yaş ve cinsiyet ayrımı gözetilmeyen bir saldırganlıkla Filistinlilere soykırım uygulayan Netanyahu hükümetinin aynı zamanda Gazze'de ağır çevre tahribatıyla benzeri görülmemiş bir çevre ve mekan yıkımı gerçekleştirdiği herkes tarafından görülmektedir.

Tel Aviv yönetiminin Gazze'deki yok etme stratejisinin üç farklı başlıkta ele alındığı raporda ilk olarak su kaynakları ve altyapısına verilen zararın üzerinde durulmaktadır. İşgal ordusunun su kuyuları, göletler ve su şebekesine yönelik saldırıları neticesinde oluşan yeni durum 7 Ekim öncesi ve sonrası veriler ışığında karşılaştırmalı bir perspektiften anlatılmaktadır. Ciddi hasar gören tarım arazileri ve tarım altyapısının incelendiği ikinci bölümde işgal ordusunun hedef aldığı tarım alanları, sulama kuyusu ve kanalları ile tarım ürünlerinin muhafaza edildiği depo ve ambarlar ve bunun gıda güvensizliği krizini derinleştirmedeki etkisi istatistik verilerle analiz edilmektedir. Raporun son bölümünde ise Siyonist yönetimin dini referansları merkeze alarak diğer canlıları yok etmek için gerçekleştirdiği katliamlara yer verilmektedir. Bu bağlamda Gazze'deki hayvan çiftliklerini doğrudan hedef alan işgal ordusunun şehrin hayvancılık altyapısını çökerterek insanları açlığa mahkum etme stratejisi veriler ışığında ortaya koyulmaktadır.